

ÅRLIG RAPPORT

2022

Innehåll

1	Inledning.....	4
2	Sammanfattning	5
3	Utgångspunkter för allmänna ombudets verksamhet.....	8
3.1	Allmänna ombudets uppdrag	8
3.2	Allmänna ombudets organisation och budget	9
3.3	Tillgång till ärenden	9
3.4	Processuella förutsättningar och begränsningar	10
4	Allmänna ombudets verksamhet 2022	12
4.1	Urval av rättsfrågor och bedömningsfrågor	12
4.2	Prioriterade områden	13
4.3	Inkommande förslag på ärenden	16
4.3.1	Förslag på ärenden från Försäkringskassan	16
4.3.2	Förslag på ärenden från Pensionsmyndigheten.....	19
4.3.3	Förslag på ärenden från enskilda	20
4.4	Överklaganden och domar	20
4.4.1	Överklaganden till förvaltningsrätt	20
4.4.2	Överklaganden till förvaltningsrätt fördel/nackdel.....	23
4.4.3	Domar från förvaltningsrätt	24
4.4.4	Överklaganden till kammarrätt	24
4.4.5	Domar från kammarrätt	25
4.4.6	Överklaganden till Högsta förvaltningsdomstolen.....	26
4.4.7	Domar från Högsta förvaltningsdomstolen.....	30
4.5	Allmänna ombudets utåtriktade verksamhet	30
4.5.1	Kontakter med Försäkringskassan.....	31
4.5.2	Kontakter med Pensionsmyndigheten	31
4.5.3	Externa kontakter	32
5	Vägledande domar från Högsta förvaltningsdomstolen.....	33
5.1	Om avsnittet	33
5.2	Bostadstillägg.....	33
5.3	Föräldrapenning	34
6	Urval av iakttagelser	36
6.1	Aktivitetsersättning	36

6.2	Barnbidrag	36
6.3	Efterlevandeförmåner	36
6.4	Garantipension	37
6.5	Livränta	37
6.6	SGI-skydd	38
6.7	Återkrav av assistansersättning.....	38
7	Framåtblick	39
	Kontaktuppgifter	40
	Bilaga: Avgöranden från kammarrätterna under 2022	41

1 Inledning

Regeringen har i regleringsbrev för Försäkringskassan år 2022 uppdragit åt Allmänna ombudet för socialförsäkringen (nedan allmänna ombudet eller ombudet) att lämna en samlad redogörelse för ombudets verksamhet under år 2022 inklusive ombudets viktigaste iakttagelser. I redovisningen ska det framgå hur många beslut från Försäkringskassan respektive Pensionsmyndigheten som ombudet har överklagat under år 2022 samt fördelningen mellan överklaganden till fördel och till nackdel för den försäkrade. Det ska även framgå hur många vägledande domar som ombudet har bidragit till att driva fram.

I föreliggande rapport kommer följande att beskrivas. Efter denna inledning (avsnitt 1) och en sammanfattning (avsnitt 2) kommer allmänna ombudets uppdrag och organisation m.m. att beskrivas i avsnitt 3. I avsnitt 4 redgörs för hur allmänna ombudets verksamhet har bedrivits, dels med fokus på hur många beslut som överklagats och hur många domstolsavgöranden som kommit, dels vilka typer av frågor som ombudet tematiskt arbetar med. I avsnitt 5 redovisas de domar från Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) som har meddelats under året och där allmänna ombudet varit part. Därefter redovisas i avsnitt 6 ett urval av de iakttagelser som gjorts. I avsnitt 7 görs slutligen en framåtblick. I en bilaga till rapporten redovisas årets samtliga domar från kammarrätterna.

Vad gäller iakttagelserna presenteras endast ett urval i rapporten. En fullständig redovisning sker därutöver muntligen till regeringen.

2 Sammanfattning

Allmänna ombudet ska överklaga ärenden som bedöms ha stor betydelse för både enskilda försäkrade och det allmänna. För försäkringens legitimitet är det lika viktigt att enskilda försäkrade inte faller mellan stolarna, som att ingen försäkrad överkompenseras. Ombudet har under aktuellt år koncentrerat sig dels på områden där det kommit ny lagstiftning och det därför finns ett behov av domstolspraxis, dels på frågor där samhällsutvecklingen skapat nya situationer. Även frågor där systematiska problem aktualiseras har överklagats, liksom situationer där beslutsmyndigheternas normerande dokument varit i fokus.

Överklagade beslut

Under år 2022 har 77 beslut, varav 67 från Försäkringskassan och 10 från Pensionsmyndigheten, överklagats till förvaltningsrätterna. Flest beslut har överklagats gällande sjukpenning, merkostnadsersättning, sjukpenninggrundande inkomst (SGI) samt sjukersättning. Av dessa överklaganden har cirka två tredjedelar varit till fördel för den enskilde och en tredjedel till nackdel. 27 domar från förvaltningsrätterna har överklagats vidare till kammarrätt, varav 18 avsåg Försäkringskassans ursprungliga beslut respektive 9 Pensionsmyndighetens. 22 avgöranden från kammarrätterna har överklagats vidare till HFD, varav 2 avsåg Pensionsmyndighetens ursprungliga beslut och resterande Försäkringskassans. HFD har meddelat prövningstillstånd i 7 mål som överklagats av allmänna ombudet, samtliga gäller Försäkringskassans ärenden. I 19 mål har HFD inte meddelat prövningstillstånd. Av dessa har 2 avsett Pensionsmyndighetens ärenden och 17 Försäkringskassans.

Domar

Allmänna ombudets överklaganden har lett till 46 förvaltningsrättsdomar, varav två tredjedelar var avslagsdomar och en tredjedel bifalldomar. Dessutom har 42 kammarrättsdomar samt 2 domar från HFD meddelats.

De avgöranden som har kommit från HFD avser två olika frågor. Det första målet gällde frågan om bostadstillägg och hur värderingen av en tidigare permanentbostad ska göras. Pensionsmyndighetens beslut innefattade en prövning av frågan om värdet av en bostad, som var permanentbostad den 31 december, ska tas upp som tillgång när rätten till bostadstillägg prövas under det efterföljande året. Förutsättning var då att bostaden inte längre var permanentbostad när prövningen gjordes.¹ I det andra målet prövades frågan om det i samband med återbetalning av felaktigt utbetald föräldrapenning, kan ske ett s.k. återställande av de ersättningsdagar som en förälder kan ta ut, så att de felaktigt ersatta dagarna inte räknas av från förälderns totala antal ersättningsdagar.²

¹ HFD 2022 not. 15.

² HFD 2022 ref. 34.

Under året har kammarrätterna meddelat intressanta domar gällande bl.a. följande;

- hur bedömning ska göras av om en pensionär lever stadigvarande åtskild från sin make/maka och därför ska likställas som ogift vid beräkning av pension,
- om rätt till bostadstillägg finns då en pensionär har sin försörjning genom uttag av ålderspension, men inte tagit ut ett försumbart belopp i premiepension,
- om det finns krav på att ansökan om föräldrapenning ska ha gjorts för att sjukpenning ska kunna lämnas,
- om det är möjligt att ompröva rätten till tidigare beviljad assistansersättning, inom ramen för en ansökan om fler timmar med assistansersättning,
- om bilrelaterade kostnader (försäkring, bilskatt m.m.) utgör en ersättningsberättigad merkostnad, dvs. går utöver en kostnad som är normal för en person utan funktionsnedsättning,
- vad som avses med begreppet annat samhällsstöd och hur föräldraansvaret vägs in vid bedömningen av omvårdnadsbidrag,
- om presumptionen för samlevnad för gifta försäkrade kan anses bruten när frågan om underhållsstöd ska prövas, då föräldrarna lever åtskilda på grund av myndighetsbeslut,
- i vilka situationer det kan anses föreligga sådana andra liknande skäl som innebär att den försäkrade kan fullgöra sin återbetalningsskyldighet genom att överlåta ett arbetshjälpmedel till Försäkringskassan istället för att betala tillbaka i pengar.

Verksamheten i övrigt

Allmänna ombudet har under året gjort en verksamhetsförändring från den 1 september 2022, vilket inneburit att funktionen avvecklat en administrativ tjänst. De administrativa arbetsuppgifterna är nu fördelade på samtliga medarbetare, inklusive ombudet. Under året har funktionen därför haft en lägre bemanning rent personellt, vilket även berott på tjänstledig personal. Ombudet har av tilldelade medel om ca 7,6 miljoner kr haft ett utfall motsvarande 6 152 000 kr, varav personalkostnader 5 907 000 kr. Nuvarande bemanning innebär att funktionen består av sammanlagt 6 personer, inklusive allmänna ombudet.

Allmänna ombudet har fortsatt att etablera kontakter i olika sammanhang för att göra ombudets verksamhet mer känd. Under året har de flesta möten skett i digital form, vilket är en effektiv mötesform för den typ av möten som ombudet har med olika verksamheter. Syftet med den utåtriktade verksamheten är att få förslag på intressanta rättsfrågor att driva och att få in konkreta ärenden att överklaga, men även att berätta om funktionens roll och uppdrag.

Inom Försäkringskassan har kontakter tagits på olika nivåer i organisationen. Mot bakgrund av den organisationsförändring som har skett gällande den rättsliga styrningen och det rättsliga stödet har nya kontaktvägar etablerats. Tillströmningen av ärenden har varit något mindre än föregående år, trots ett betydligt större antal besök. Under hösten 2022 genomfördes ett projekt mot Försäkringskassans omprövningsenheter, gällande lagändringarna den 1 september 2022 inom förmånerna sjukpenning och sjukersättning. Regelbundna möten för informations-

utbyte har även skett med Försäkringskassans funktion som hanterar rättsliga prejudikatfrågor.

Vad gäller Pensionsmyndigheten har även där kontakter tagits på olika nivåer i organisationen, specifikt med myndighetens produktionsavdelning och omprövningsenhet. I maj 2022 uppdaterades Frågelistan, i vilken ärenden efterfrågas av ombudet. Frågelistan publiceras på Pensionsmyndighetens intranät och kommer från 2022 att uppdateras årligen. Det planeras även ett nytt projekt riktat mot omprövningsenheten med uppstart i början av 2023.³ Tillströmningen av ärenden på initiativ från handläggarna på myndigheten har i stort varit densamma som föregående år.

Det löpande arbetet med granskning av inkomna förslag på ärenden från både Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten har även gett ett underlag för iakttagelser på vissa områden. Iakttagelserna som helhet har, på samma sätt som föregående år, samlats in och utretts på ett systematiskt sätt. Ett urval av iakttagelserna finns med i rapporten.

³ Tidigare projekt mot Pensionsmyndighetens omprövningsenhet genomfördes 2020-2021.

3 Utgångspunkter för allmänna ombudets verksamhet

Nedan följer en beskrivning av allmänna ombudets uppdrag, organisation och budget. Därefter följer en redogörelse för de praktiska och processuella förutsättningar som föreligger i verksamheten.

3.1 Allmänna ombudets uppdrag

Allmänna ombudet utses av regeringen och är självständigt i förhållande till Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten. Allmänna ombudets funktion är att överklaga Försäkringskassans och Pensionsmyndighetens beslut till förvaltningsdomstol.⁴

Syftet med allmänna ombudets verksamhet är inte närmare reglerat i lag. Däremot har syftet berörts i förarbetena i samband med att allmänna ombudet inrättades.⁵ Där sägs att möjligheten att överklaga beslut huvudsakligen bör användas då det krävs för att utjämna en oenhetlig rättstillämpning på områden där behov av prejudikat är särskilt framträdande. I budgetpropositionen för år 2017, med anledning av resurstillskottet till allmänna ombudet, uttalades att förstärkningen av allmänna ombudet framförallt syftar till att det ska drivas fram fler vägledande domar inom områden där bedömningsutrymmet i de enskilda fallen är stort liksom där besluten har påtagliga ekonomiska konsekvenser för enskilda och för det allmänna.⁶

Fokus i uppdraget är, som framgår ovan, att driva fram vägledande avgöranden i domstol som bidrar till att rättstillämpningen blir enhetlig. Grunden i det arbetet är att få en rättsfråga eller bedömningsfråga allsidigt belyst så att domstolen får ett brett underlag för sin bedömning. Det är av vikt att framhålla att allmänna ombudet inte har en egen uppfattning i sakfrågan, dvs. vill få en viss uppfattning bekräftad i domstol. Detta medför att ombudets utformning av sina överklaganden ofta har inslag av argument både för och emot en viss rättstillämpning. Av processuella skäl krävs dock i en domstolsprocess att det finns ett klart yrkande som domstolen kan ta ställning till, dvs. ombudet måste bestämma vilken ”utgång” som domstolen ska pröva. Yrkandet ska dock inte ses som ombudets uppfattning i en viss fråga.

Allmänna ombudets uppdrag är beroende av goda kontaktvägar inom respektive myndighet för att kunna uppnå målet att identifiera såväl rättsfrågor som bedömningsfrågor där vägledande avgöranden behövs. En öppen dialog med alla aktörer som berörs av socialförsäkringslagstiftningen är därför av vikt. För att

⁴ 113 kap. 12 § socialförsäkringsbalken (SFB).

⁵ Prop. 2003/04:152 s. 241 ff.

⁶ Prop. 2016/17:1, utgiftsområde 10 s. 32.

fullgöra uppdraget krävs således omvärldskunskap och en helhetssyn över verksamheten, men också insyn i varje enskilt ärende och överklagande.

3.2 Allmänna ombudets organisation och budget

Ombudet och dess kansli har, liksom tidigare, sin placering på Försäkringskassans huvudkontor vid Telefonplan i Stockholm. I dag finns, förutom allmänna ombudet, 5 processförare anställda. Samtliga processer hanteras av ombudets egen personal. Detta är ett viktigt uttryck för den självständiga roll som allmänna ombudet har. Allmänna ombudet har en egen arbetsordning sedan oktober 2020, vilken nu är föremål för revidering.⁷

Under året genomfördes en verksamhetsförändring från den 1 september 2022, vilket innebar att tjänsten som administrativ assistent avvecklades.⁸ Redan från den 1 juni 2022 införde ombudet ett nytt arbetssätt, baserat på den process som det digitala ärendehanteringssystemet⁹ är uppbyggt kring och där de administrativa momenten hanteras av processförarna själva eller av allmänna ombudet. Verksamhetsförändringen och det förändrade arbetssättet blev således en naturlig följd av den digitalisering som tidigare skett av ärendehandläggningen.

Utöver denna förändring har två processförare varit tjänstlediga delar av året för att pröva andra tjänster, vilket totalt motsvarat en årsarbetare. En vikarie har anställts på en av tjänsterna och har därmed täckt upp 8 månaders heltidsarbete. I slutet av året anställdes en ny processförare på en tillsvidare tjänst. Sammantaget har verksamheten under 4 av årets 12 månader endast haft 4 processförare i tjänst, mot ordinarie 5.

Enligt Försäkringskassans regleringsbrev för 2022 ska högst 7 695 000 miljoner kr av tilldelat förvaltningsanslag användas för det allmänna ombudet och dess kansli. Kostnaden för det allmänna ombudet och dess kansli har under året uppgått till 6 152 000 kr (varav personalkostnader 5 907 000 kr). Detta kan jämföras med utfallet för år 2021 som var 6 379 387 kr (varav personalkostnader 6 245 685 kr).¹⁰

3.3 Tillgång till ärenden

Till skillnad från många andra statliga verksamheter har allmänna ombudet inget naturligt inflöde av ärenden. Arbetet med att hitta nya ärenden måste därför planeras och utföras självständigt för att en inkorg ska fyllas. Denna uppgift är tidskrävande och ska ske parallellt med processandet. För att hitta ärenden av bra

⁷ Revideringen är föranledd av den verksamhetsförändring som skett från den 1 september 2022. Arbetsordningen från 2020 har beslutats med stöd av Generaldirektörens arbetsordning för Försäkringskassan, som numer har omarbetats, dnr FK 2022/000001 (senast ändrad 2022-12-19). Allmänna ombudets funktion berörs i avsnitt 12.2.

⁸ Inriktningsbeslut, riskbedömning och samverkan framgår av dnr AO 2022/000007, FK Diariestöd.

⁹ FK Diariestöd infördes 2020.

¹⁰ Vissa kostnader, som t.ex. HR-stöd, interndeberas inte för ombudet. Viss omföring av medel finns därför inte med i angivet utfall.

kvalitet behöver olika metoder användas. En närmare beskrivning av dessa finns i avsnitt 4.1.

3.4 Processuella förutsättningar och begränsningar

Allmänna ombudet kan överklaga både grund- och omprövningsbeslut till förvaltningsdomstolarna. Besluten kan överklagas både till fördel och till nackdel för den enskilde. Om den enskilde begär omprövning av beslutet ska omprövningsenheten lämna över ärendet till förvaltningsrätten för prövning.¹¹

Avsikten med den förstärkning av allmänna ombudet som skett sedan 2016, genom ett kansli med egen personal, är att ombudet ska få fram fler vägledande domar. Fler medarbetare möjliggör att fler beslut kan överklagas. Det finns dock processuella begränsningar som gör det svårt för ombudet att driva målen till högsta instans, vilka identifierats i föregående års rapporter. Eftersom det ännu inte skett några förändringar i lagstiftningen kvarstår följande fyra processuella problem av större betydelse:

- Allmänna ombudet måste överklaga myndighetens beslut och kan inte träda in senare i processen.
- När allmänna ombudet överklagar till fördel finns inget motstående intresse.
- Allmänna ombudets roll som motpart är svår att förena med ombudets praxisbildande uppdrag.
- Vid överklaganden till fördel för den försäkrade i förvaltningsrätt, och där förvaltningsrätterna bifaller ombudets överklagande, går det inte att driva processen vidare om det inte finns alternativa yrkanden som avslagits av domstolen.

Som har beskrivits i tidigare års rapporter kan det vara svårt att få upp mål i de högre instanserna, eftersom förvaltningsrätten i cirka en fjärdedel av överklagandena bifaller allmänna ombudets överklagande. Den enda möjligheten att då kunna överklaga vidare är att ombudet byter yrkande i kammarrätten. Att ombudet har rätt att byta yrkande till fördel för den enskilde följer av bestämmelser i socialförsäkringsbalken (SFB) och har även prövats av HFD under år 2021.¹² Någon möjlighet att byta yrkande till nackdel för den enskilde finns inte.

Några nya processuella förutsättningar för allmänna ombudet har ännu inte aviserats efter tidigare utredning.¹³ I avvaktan på nya regler kvarstår således ovan beskrivna svårigheter.

¹¹ 113 kap. 8 och 9 §§ SFB.

¹² Se HFD 2021 ref. 71 och 113 kap. 17 § SFB.

¹³ SOU 2018:5, Vissa processuella frågor på socialförsäkringsområdet (nedan SOU 2018:5).

Under 2022 har en utredning gällande en översyn som berör allmänna ombudet på Skatteverket¹⁴ respektive Tullverket¹⁵ presenterats.¹⁶ Promemorian bereds för närvarande på Finansdepartementet och omfattar i korthet följande förslag, utöver att det på respektive område föreslås att allmänna ombudets verksamhet ska regleras i en särskild lag.

Vad gäller Skatteverket föreslås att det allmänna ombudet där ska kunna träda in i en process efter det att förvaltningsrätt eller kammarrätt har avgjort ett mål om beskattning. Det allmänna ombudet ska då kunna överklaga avgörandet även om ombudet tidigare inte varit part i målet. En förutsättning är dock att det allmänna ombudet överklagar till den enskildes fördel.

Inom skatteområdet finns vidare en möjlighet att ansöka om förhandsbesked.¹⁷ Förslag lämnas i den delen om att det allmänna ombudet på Skatteverket ska få utökade möjligheter att ansöka om förhandsbesked. Det handlar dels om förlängning av tidsfristen för en ansökan om förhandsbesked, vilket bl.a. innebär att ombudet får möjlighet att ansöka om förhandsbesked i efterbeskattningsprocesser, dels att det allmänna ombudet även ska kunna ansöka om förhandsbesked när Skatteverket skriftligen har besvarat en fråga från en enskild. Det förelås även att det ska bli möjligt att ansöka om förhandsbesked avseende uttag av kupongskatt.

Vad gäller Tullverket föreslås att de nuvarande bestämmelserna i tullagen, att det allmänna talan i HFD alltid ska föras av det allmänna ombudet, tas bort. Det innebär att om en enskild överklagar ett beslut av Tullverket kommer Tullverket i egenskap av beslutande myndighet att bli den enskildes motpart även i HFD.

Vad gäller de förslag som föreslås för det allmänna ombudet på Skatteverkets område kan särskilt noteras förslaget att ombudet ska kunna träda in i en process, efter det att förvaltningsrätt eller kammarrätt har avgjort ett mål, även om ombudet tidigare inte varit part i målet. En förutsättning är dock att det allmänna ombudet överklagar till den enskildes fördel. Möjligheten till ett så kallat sent processinträde, behandlades i den tidigare utredningen gällande vissa processuella förutsättningar på socialförsäkringsområdet.¹⁸ Om detta blir verklighet på det skatterättsliga området torde det finnas förutsättningar att även införa motsvarande på socialförsäkringsområdet.

¹⁴ 67 kap. 3 § första stycket skatteförfarandelagen (2011:1244).

¹⁵ 6 kap. 1 § tullagen (2016:253).

¹⁶ Promemoria gällande Fi 2021/02430, Uppdrag om de allmänna ombuden på skatteområdet och tullområdet.

¹⁷ Lagen (1998:189) om förhandsbesked i skattefrågor.

¹⁸ SOU 2018:5, avsnitt 4.12.4.

4 Allmänna ombudets verksamhet 2022

4.1 Urval av rättsfrågor och bedömningsfrågor

Eftersom allmänna ombudet är självständigt i förhållande till Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten är det enbart ombudet som väljer vilka rättsfrågor som ska överklagas och vilka ärenden som ska drivas. Inte heller kan enskilda som ärendena gäller, intresseorganisationer eller andra påverka urvalet. Däremot tar allmänna ombudet gärna emot förslag på såväl rättsfrågor som bedömningsfrågor från andra, både inom myndigheterna och utifrån. Att allmänna ombudet har en öppenhet att ta emot impulser från alla håll är viktigt för att upprätthålla objektiviteten. Lika viktigt är det att ombudet sedan gör en självständig prövning av vilka impulser som ska leda fram till ett överklagande. Alla förslag granskas från samma utgångspunkter; är det en olöst rättsfråga eller en bedömningsfråga där vägledande domstolsavgöranden behövs?

Det är i mötet mellan ett konkret ärende och normeringen som en rättsfråga uppstår. Det är därför nödvändigt att allmänna ombudet tillåts ha en dialog med alla avdelningar och alla yrkeskategorier inom beslutsmyndigheterna. Kritiskt tänkande beslutsfattare och handläggare är en förutsättning för att allmänna ombudet ska kunna utföra sitt uppdrag och göra verklig skillnad.

Dialogen med beslutsmyndigheternas handläggare gör sig också gällande avseende bedömningsfrågorna. Även på detta område har allmänna ombudet ett uppdrag att driva fram vägledande domar. Det finns många områden inom socialförsäkringen där lagtexten lämnar ett stort utrymme för bedömningar och där tillämpningen därför riskerar att bli mindre enhetlig. Sjukförsäkringen är det främsta området där ett stort bedömningsutrymme finns i de viktigaste bestämmelserna. Det är också ett område där besluten har påtagliga ekonomiska konsekvenser både för det allmänna och för de enskilda som berörs av besluten. Inriktningen att leta ärenden och överklaga beslut gällande bedömningsfrågor har därför fortsatt aktualitet.

Det finns dock två svårigheter att hitta ärenden som passar som framtida vägledande avgöranden.

För det första krävs att ärendet är någorlunda allmängiltigt och inte innehåller alltför specifika omständigheter. Detta är nödvändigt för att ett framtida prejudikat ska gå att tillämpa på många liknande fall. För att det ska vara möjligt att identifiera sådana ärenden krävs att allmänna ombudet har en överblick över hur ärenden inom ett visst område normalt ser ut, vilket bedömningsutrymme som finns och vilka situationer som är vanligt förekommande. Det räcker då inte med att ta del av enstaka ärenden.

För det andra måste allmänna ombudet välja ärenden som ligger precis i gränslandet mellan avslag och bifall. Att överklaga ärenden där den försäkrade

sannolikt har blivit alltför hårt eller alltför generöst bedömd, leder oftast till ett bifall redan i förvaltningsrätten. Det kan då vara svårt att driva ärendet vidare, eftersom allmänna ombudet bara kan byta yrkande till den försäkrades fördel. Det bästa sättet att driva bedömningsfrågor är i stället att välja ärenden där beslutet med största sannolikhet är riktigt. Problemet med sådana ärenden är att kammarrätten inte har skäl att meddela prövningstillstånd.

För att få en bedömningsfråga allsidigt belyst, skulle det bästa vara att överklaga ett antal beslut inom det tänkbara bedömningsutrymmet, från sådana beslut som ligger nära ett bifall till sådana som ligger nära ett avslag och allt på skalan däremellan. Även denna strategi riskerar dock att stöta på patrull i och med reglerna om prövningstillstånd i kammarrätten.

Nya bedömningsfrågor som allmänna ombudet bl.a. initierat år 2022 avser frågan om bedömningen av gift/ogift i pensionshänseende när make/makan bor utomlands, vad som utgör särskilda skäl för att bedöma arbetsförmågan mot det ordinarie arbetet trots att dag 365 i rehabiliteringskedjan passerat samt frågan om ersättningsbar kostnad inom merkostnadsersättningen. Inom ramen för ett projekt mot Försäkringskassans omprövningsenhet har även fråga om ringa anpassning inom begreppet angiven yrkesgrupp aktualiserats liksom hur frågan om den försäkrades erfarenhet av ett arbete ska bedömas inom en 15-årsperiod vid prövning av rätten till sjukersättning.¹⁹

4.2 Prioriterade områden

Under år 2022 har allmänna ombudet fortsatt att arbeta med samma prioriterade områden som tidigare enligt nedan;

- **Gamla bestämmelser i en ny verklighet**

Vissa av socialförsäkringens regler utformades i ett samhälle präglad av andra levnadsförhållanden och värderingar än vad som gäller idag. Även ansvarsfördelningen mellan olika samhällsaktörer har i viss mån ändrats. När samhället förändras utan att lagstiftningen ändras, finns anledning att få bestämmelserna prövade mot de nya förhållandena. Även om lagstiftaren försökt tänka på framtida förhållanden så har det sällan varit möjligt att förutse samhällsutvecklingen. Detta kan göra att varken förarbeten eller lagtext passar in på nu rådande förhållanden.

SGI är ett område som påverkas av flera omvärldsfaktorer, bl.a. hur arbetslivet utvecklats över tid. Inom SGI pågår för närvarande en offentlig utredning som ser över möjligheten att modernisera regelverket.²⁰

- **Nya familjemönster**

Civilståndet och boendesituationen är två centrala begrepp inom socialförsäkringens och har betydelse för bl.a. rätten till familjeförmåner och pensionsförmåner. Att bedöma den försäkrades civilstånd har i vissa fall visat sig vara

¹⁹ Se avsnitt 4.3.1.

²⁰ Se Dir. 2021:90, Översyn av regelverket för sjukpenninggrundande inkomst för ökad trygghet och förutsebarhet. Uppdraget ska redovisas den 20 april 2023.

komplikerat. Detta eftersom den traditionella familjebildningen, som var förutsättningen för äldre lagstiftning, kommit att förändras och ser annorlunda ut idag. Det innebär att frågor som rör om någon t.ex. ska betraktas som ensamstående kan bli svårbedömd. Till exempel kan den försäkrade vara gift, men inte längre bo tillsammans med sin make/maka. Situationen kan också vara den att en försäkrad ingått äktenskap men antingen ännu inte flyttat ihop med sin maka/make eller inte har för avsikt att göra detta. Eftersom tolkningen av dessa begrepp påverkar rätten till och storleken på ett stort antal förmåner, är de frågor som alltjämt har intresse för allmänna ombudet.

- **Migration**

En annan form av samhällsförändring är den periodvis ökade migrationen. Omständigheter som är relaterade till flykt från andra länder samt enskildas förutsättningar att intyga sin familjerelation eller skolgång påverkar hur rätt till vissa förmåner bedöms. Även i pensionshänseende finns frågor som aktualiseras när de som blir pensionärer inte sällan har arbetat och levt i andra länder innan de kom till Sverige. Vad gäller efterlevandeförmåner uppstår frågan även för de barn som förlorat en eller båda sina föräldrar innan eller efter flykt/flytt från annat land. Det finns även situationer där olika medlemmar i en familj kommer till Sverige vid olika tidpunkter och att släktskap då inte alltid registreras i folkbokföringsregistret på samma sätt för de olika individerna.

Allmänna ombudet har fortsatt driva frågan gällande aktivitetsersättning vid förlängd skolgång där barn med funktionsnedsättning kommit till Sverige med olika skolbakgrund. Där saknas ofta dokumentation om tidigare skolgång och hur funktionsnedsättningen påverkat skolgången. Ibland saknas helt skolgång. Bristen på dokumentation innebär att det framstår som omöjligt att bestämma till vilken del den förlängda skolgången beror på funktionsnedsättningen eller bristen på tidigare skolgång.²¹ Vad gäller pensionärer aktualiseras frågan om uttag av utländsk pension i förhållande till när pension på garantinivå ska beviljas.

- **Ett förändrat arbetsliv**

Liksom tidigare år har allmänna ombudet drivit ärenden som gäller rätt till förmåner för försäkrade med behovsanställningar eller oregelbunden arbetstid. Därutöver har ett flertal ärenden överklagats vad gäller hur en SGI ska fastställas för personer med olika typer av kortare anställningar och om användningen av historiska inkomster ska baseras på arbete under de senaste 6 eller 12 månaderna. En annan fråga gäller den utveckling som har skett gällande distansarbete och vad som gäller vid t.ex ett olycksfall när arbete sker i hemmet.²²

- **Digitalisering**

Arbetet med att digitalisera beslutsfattandet är ett led i att effektivisera verksamheten hos både Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten. Med ett helt automatiserat beslutsfattande kan fler beslut fattas till en lägre kostnad.

²¹ Jämför HFD 2013 ref. 38.

²² HFD har meddelat prövningstillstånd i två mål som AO överklagat beträffande denna fråga, se s. 26.

Automatiserad handläggning används främst för förmåner där bedömningsutrymmet är begränsat. Även i sådana system finns dock möjlighet att följa upp handläggningen genom stickprov eller att vissa ärenden faller ut för manuell handläggning. Allmänna ombudet har för avsikt att följa genomförandet av de förslag från en förstudie som analysavdelningen på Försäkringskassan arbetar med, som rör uppföljning av den automatiserade handläggningen.²³

- **Ny lagstiftning**

När ny lagstiftning införs finns ofta nya begrepp eller bedömningsutrymmen som behöver klargöras. Som exempel kan nämnas de nya reglerna inom sjukersättning och sjukpenning som trädde i kraft den 1 september 2022 och där ombudet inom ramen för ett särskilt projekt mot omprövningsenheterna på Försäkringskassan överklagat ett antal beslut.²⁴ Vad gäller merkostnadsersättningen har ombudet drivit ett flertal frågeställningar i domstol, även om denna lagstiftning nu funnits några år.

- **Myndigheternas normering och tillämpning**

En annan typ av ärenden som allmänna ombudet aktivt efterfrågar är ärenden som grundar sig på myndigheternas normerande dokument, exempelvis rättsliga ställningstaganden eller normerande skrivningar i vägledning. Orsaken till att myndigheterna normerar är vanligtvis att frågan inte har ett klart svar i lag, förarbeten eller rättspraxis. Det finns därför ett gemensamt intresse att driva fram vägledande avgöranden i sådana frågor.

Pensionsmyndighetens rättsliga ställningstagande om förmögenhetsberäkning vid byte av permanentbostad har nu prövats av HFD under året.²⁵

Vad gäller återbetalning av ersättning tillämpar Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten samma bestämmelser (108 kap. 2 § SFB), men har fortfarande en viss olikhet i sina skrivningar i respektive vägledning, även om de närmat sig varandra.²⁶ Pensionsmyndigheten synes vara mer utförlig i sin vägledning vad avser frågan om eftergift. Det kan då vara av intresse att få innehållet i olika skrivningar prövade i domstol.

- **Systematiska problem**

Socialförsäkringens regelsystem är omfattande och komplext och ofta uppkommer frågan om en viss bestämmelse ska tolkas från ett systemperspektiv, dvs. i ljuset av andra bestämmelser eller avsikterna bakom lagstiftningen. Frågan som avser om försäkrade, som felaktigt har fått ut föräldrapenningdagar, har rätt att få

²³ PMi 2023:1 Analysavdelningen, Extern redovisning av rättslig kvalitet i förmånerna, dnr FK 2022/005846.

²⁴ Se avsnitt 4.3.1.

²⁵ HFD 2022 not. 15.

²⁶ Försäkringskassans vägledning 2005:3 Återkrav, version 11, avsnitt 8.2.6 respektive Pensionsmyndighetens vägledning 2012:2, Återkrav, version 6, avsnitt 7.1.

tillbaka dessa dagar oavsett om ersättningen ska återbetalas eller inte, har nu prövats av HFD.²⁷

4.3 Inkommande förslag på ärenden

Förutsättningarna för att hämta in ärenden skiljer sig åt mellan myndigheterna, varför redovisningen nedan sker var för sig.

När förslag på ärenden kommer in från Pensionsmyndigheten läggs alltid ett ärende upp i ärendehanteringssystemet. Detta är inte nödvändigt för de förslag på ärenden som kommer från Försäkringskassan, eftersom allmänna ombudet kan ta del av dessa ärenden direkt i myndighetens olika handläggningssystem och därför inte behöver hämta in dem för att göra en granskning. Ett ärende läggs därför upp i ärendehanteringssystemet endast i de fall då ett överklagande övervägs av Försäkringskassans beslut.

4.3.1 Förslag på ärenden från Försäkringskassan

Under året har cirka 300 förslag på ärenden kommit in från medarbetare på Försäkringskassan. Ett fåtal ärenden har dessutom skickats in av enskilda. I cirka en tredjedel av de inkomna förslagen har ärenden lagts upp. Dessutom har allmänna ombudet tagit del av nästan 200 ärenden inom ramen för ett projekt mot omprövningsenheten avseende sjukpenning och sjukersättning (se beskrivning nedan).

De flesta förslagen inkommer per mejl till allmänna ombudets funktionsbrevlåda från handläggare, beslutsfattare eller omprövare som har varit involverade i beslutet. En del ärenden inkommer också från specialister, verksamhetsutvecklare eller andra som inte har deltagit i handläggningen.

Merparten av alla förslag på ärenden kommer in på grund av att de gäller en fråga som efterfrågas i allmänna ombudets Informationsmeddelande (IM). Sådana IM har getts ut två gånger under år 2022 – i april respektive september. Allmänna ombudet tar även del av Försäkringskassans interna frågesystem ARS²⁸, där de tillämpande enheterna ställer frågor till stödfunktionerna. Det är även vanligt förekommande att handläggare eller andra på eget initiativ skickar in ärenden beträffande rättsfrågor som de själva har identifierat. Ärenden kan också komma in till följd av att allmänna ombudet har pratat om en viss fråga vid ett möte eller någon annan personlig kontakt.

Under 2022 införde ombudet en mer preciserad uppföljning av inkomna förslag per mejl utifrån förmånsområde för att följa upp genomslag av publicerade IM, men också av de besök som görs i verksamheten. Störst inströmning av förslag har noterats gällande sjukpenning, omvårdnadsbidrag/merkostnadsersättning samt SGI. Noterbart är att ombudet under 2022 genomfört 22 digitala besök i verksamheten, med ett större antal deltagare. De förmåner som besökts mest

²⁷ HFD 2022 ref. 34.

²⁸ Action Request System.

frekvent under året är arbetsskadeförsäkring, sjukpenning, föräldraförmåner och omvårdnadsbidrag/merkostnadsersättning.

Under perioden september 2022 – januari 2023 genomfördes ett projekt mot omprövningsenheten avseende förmånerna sjukpenning och sjukersättning. Ett liknande projektupplägg hade genomförts mot Pensionsmyndighetens omprövningsenhet under år 2021 med gott resultat.²⁹ Bakgrunden till aktuellt projekt var att det införts nya bestämmelser från den 1 september 2022 på båda förmånsområdena. Eftersom det är två förmåner som berör ett stort antal försäkrade bedömdes det som lämpligt att, med utgångspunkt i lagändringarna, begära in ärenden som prövats enligt de nya bestämmelserna. Sammanlagt granskades 118 ärenden där omprövningsbeslut fattats gällande sjukersättning. Vad gäller sjukpenning granskades 65 ärenden där omprövningsbeslut fattats. Utfallet blev att sammanlagt 11 ärenden kunde överklagas till domstol (se utförligare beskrivning nedan).³⁰ Allmänna ombudets slutsats är att mer avgränsade projekt passar väl vid genomförda lagändringar där nya prövningar aktualiseras av en fråga eller ett begrepp. Det krävs dock fortfarande ett relativt stort antal ärenden för att hitta beslut som är lämpliga att överklaga till domstol. Med hänsyn till nyttan bedömer dock allmänna ombudet att det kan bli aktuellt med fler och liknande projekt.

Sjukpenning – angiven yrkesgrupp

Vad gäller sjukpenning är det sedan den 1 september 2022 möjligt för den som ansöker om sjukpenning, och vars förmåga ska bedömas mot ett normalt förekommande arbete, att få en bedömning gentemot arbete inom en angiven yrkesgrupp. Syftet med att införa ett ytterligare rekvisit har varit att åstadkomma en ökad konkretisering i bedömningarna av arbetsförmåga mot normalt förekommande arbete i sjukförsäkringen. Med andra ord handlar det om att prövningarna av arbetsförmågan behöver bli mer begripliga.³¹

Med begreppet angiven yrkesgrupp avses alla arbeten som är normalt förekommande på arbetsmarknaden. Arbeten med likartade fysiska och psykiska krav samt arbetsuppgifter har kommit att samlas i olika undergrupper. De är 36 stycken till antalet och omfattar således alla normalt förekommande arbeten.³²

Även om bedömningen i teorin blir mer konkret är det fortfarande fråga om en abstrakt bedömning som ska göras av den försäkrades förmåga att klara ett förvärvsarbete som normalt förekommer på arbetsmarknaden. Syftet med projektet inom sjukpenning var därför att på ett övergripande plan få en bild av hur begreppet normalt förekommande arbete inom en angiven yrkesgrupp skulle komma att tillämpas. Det var således fråga om såväl kunskapsinhämtning, som att identifiera ärenden att driva i domstol.

²⁹ Se Årlig rapport 2021, avsnitt 4.3.2.

³⁰ 2 ärenden, ett av vardera förmån, överklagades därutöver gällande samma frågor som omfattades av projektet, men på förslag från grundenheterna.

³¹ Se prop. 2020/21:171, s. 1 och 11.

³² Se Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan, Återrapportering enligt regeringsuppdrag, Uppdrag om stöd för bedömning av arbetsförmåga mot normalt förekommande arbete inom en angiven yrkesgrupp, den 31 maj 2022 (nedan Kunskapsunderlaget).

Avgränsningen gjordes inledningsvis av ärenden där en anställd försäkrad som varit sjukskriven i minst 365 dagar, fått sin arbetsförmåga bedömd i förhållande till ett förvärvsarbete i en angiven yrkesgrupp som innehåller arbeten som är normalt förekommande på arbetsmarknaden. Både avslags- och beviljandebeslut från omprövningen efterfrågades.

Allmänna ombudet kunde ganska omgående identifiera två frågor av större intresse. Även om syftet varit att förtydliga hur bedömningen av den försäkrades förmåga ska göras uppkommer frågan om bedömningen ska göras på en mer övergripande nivå för hela den angivna yrkesgruppen eller mot ett mer specifikt arbete inom den angivna yrkesgruppen. Svaret på frågan är inte helt självklart eftersom det finns uttalanden i såväl förarbeten som i det kunskapsmaterial som ligger till grund för yrkesgrupperna som kan ses som i viss mån motstridiga.³³

Den andra frågan som identifierades var hur bedömningen ska göras när det finns behov av anpassningar. Eftersom lagstiftaren tydligt uttalat att införandet av begreppet angiven yrkesgrupp inte är tänkt att medföra någon förändring av arbetsmarknadsbegreppet borde det alltså krävas att den försäkrade har en förmåga som kan tas tillvara i full, eller i det närmaste full, omfattning för att hen inte ska anses ha rätt till sjukpenning. Hur avvägningen av om en anpassning är mer än ringa i förhållande till den angivna yrkesgruppen blir därför en intressant fråga.

Allmänna ombudet överklagade 6 beslut om sjukpenning till förvaltningsrätt. I hälften av dessa uppmärksammades frågan om ringa anpassning. I den andra hälften av överklagandena var fråga om bedömningen ska göras mot de fysiska och psykiska krav som uppställs mer övergripande för den angivna yrkesgruppen eller mot ett specifikt arbete inom en viss angiven yrkesgrupp.

Sjukersättning - äldreregeln

När bestämmelsen om sjukersättning ändrades den 1 september 2022 innebar det en möjlighet för försäkrade, som uppnått en viss ålder, att få sin rätt till sjukersättning prövad gentemot ett specifikt utpekade arbete.³⁴ Kravet för att omfattas av den nya regleringen är att den försäkrade någon gång under de 15 år som föregått prövningen har erfarenhet av ett förvärvsarbete som normalt förekommer på arbetsmarknaden. Syftet med projektet inom sjukersättning var därför att på ett mer övergripande plan få en bild av hur bestämmelsen kommit att tillämpas, men även att identifiera ärenden att driva i domstol.

De ärenden som efterfrågades var ärenden där grundbeslutet blev ett avslag på grund av att den försäkrade bedömdes ha arbetsförmåga i ett arbete på arbetsmarknaden, och där den nya s.k. äldreregeln tillämpats i omprövningsbeslutet. En ytterligare frågeställning var om bedömningen gjorts mot flera olika förvärvsarbeten som den försäkrade har tidigare erfarenhet av. Både avslags- och beviljandebeslut från omprövningen efterfrågades.

³³ Se prop. 2020/21:171, s. 15 och 22. Se även Kunskapsunderlaget s. 9 samt Försäkringskassans vägledning 2015:1, Sjukpenning, rehabilitering och rehabiliteringsersättning, version 16, avsnitt M11.1.5, s. 281 f.

³⁴ När bestämmelsen i 33 kap. 10 a § SFB infördes var åldern 59 år och 11 månader.

Det blev redan initialt ganska tydligt att de frågor eller tveksamheter som kunde identifieras inte var knutna till bedömningen av om arbetsförmågan var nedsatt. Däremot identifierades ett antal frågor med koppling till de 15 år som får beaktas och begreppet erfarenhet. Är det tillräckligt att den försäkrade någon gång under de 15 åren har haft det aktuella arbetet? Eller krävs det en viss minsta tid i yrket? En i sammanhanget relevant fråga borde vara om det med begreppet erfarenhet förstås att den försäkrade rent faktiskt måste ha utfört det aktuella arbetet. En försäkrad kan rent faktiskt ha innehaft en anställning, men av någon anledning, t.ex. sjukdom, föräldraledighet/annan tjänstledighet osv., inte utfört arbetet.

En ytterligare fråga är från och med vilken tidpunkt som 15-årsperioden ska beaktas. Är det från och med tidpunkten för ansökan, tidpunkten för när ersättningen beviljas eller kunde ha beviljats eller tidpunkten för Försäkringskassans beslut? I förarbetena anges som riktmärke tidpunkten för prövningen.³⁵ Det sagda skulle kunna indikera tidpunkten för beslutet, men det kan samtidigt sägas medföra en bristande förutsebarhet eftersom t.ex. Försäkringskassans handläggningstider då blir avgörande för vilka 15 år som kommer att ingå i beräkningen. Försäkringskassan har utgått från tidpunkten för ansökan.³⁶

Införandet av den nya bestämmelsen kan sägas medföra en mer gynnsam prövning för den som ansöker om sjukersättning och har erfarenhet av ett förvärvsarbete som normalt förekommer på arbetsmarknaden. I de ärenden där allmänna ombudet noterat att den försäkrade inte beviljats sjukersättning vid omprövningen beror det i huvudsak på att hen saknat erfarenhet av ett normalt förekommande arbete de senaste 15 åren.³⁷ Den s.k. äldreregeln har därmed inte ansetts tillämplig. Bedömningen av arbetsförmågans nedsättning har då kommit att göras enligt huvudregeln, dvs. om den försäkrade har förmåga att försörja sig själv genom förvärvsarbete på arbetsmarknaden.

Allmänna ombudet överklagade 5 beslut till förvaltningsrätt. Av dessa avsåg 4 överklaganden frågan om det finns ett visst minsta tidsmässigt krav på erfarenhet. 1 överklagande avsåg frågan om tidpunkten för när 15-årsperioden ska beräknas.

4.3.2 Förslag på ärenden från Pensionsmyndigheten

Från Pensionsmyndigheten har sammanlagt 37 förslag på ärenden kommit in som lagts upp som enskilda ärenden. Av dessa ärenden har merparten begärts in efter förslag från medarbetare på Pensionsmyndigheten. Ombudet har också i samband med att Pensionsmyndighetens produktionsavdelning haft förmånspecifika genomgångar med ombudet fått förslag på frågor som verksamheten mer övergripande funderar på.

På Pensionsmyndighetens intranät finns sedan år 2016 en lista över olika rättsfrågor där allmänna ombudet efterlyser ärenden, den s.k. Frågelistan. Frågelistan uppdaterades i maj 2022. Ett nytt initiativ till projekt har initierats i slutet av året och kommer att påbörjas under inledningen av år 2023.

³⁵ Se prop. 2021/22:220 s. 13.

³⁶ Se vägledning 2013:1, Sjukersättning, version 9, avsnitt 3.7.3, s. 43.

³⁷ T.ex. arbetslöshet, lönebidragsanställning eller annan arbetsmarknadspolitisk åtgärd.

4.3.3 Förslag på ärenden från enskilda

Liksom tidigare år har allmänna ombudet även under 2022 mottagit ett förhållandevis stort antal telefonsamtal och mejl från allmänheten. I huvudsak är det enskilda som har ärenden hos Försäkringskassan eller Pensionsmyndigheten som hör av sig, i några fall deras ombud. Många av de frågor som tas upp vid dessa samtal/mejl faller utanför allmänna ombudets område. Det gäller då i huvudsak synpunkter på beslutsmyndighetens handläggning eller på felaktig information som enskilda tycker att myndigheten har gett.

Ett antal samtal/mejl gäller dock ärenden där den enskilde har fått ett beslut från Försäkringskassan eller Pensionsmyndigheten och vill ha allmänna ombudets hjälp med att överklaga detta. I dessa situationer är det angeläget att upplysa om att allmänna ombudet inte är allmänhetens ombud men att den enskilde har möjlighet att överklaga på egen hand eller anlita ett ombud. I några fall, när rättsfrågan har förefallit intressant, har allmänna ombudet tagit del av den enskildes ärende. Det finns inget som hindrar att intressanta rättsfrågor kommer in från enskilda eller deras ombud. Det är dock viktigt att vara tydlig med att ombudet självständigt väljer vilka beslut som ska överklagas och att en process alltid förs på ett objektivt sätt med utgångspunkten att få rättsfrågan allsidigt belyst.

4.4 Överklaganden och domar

I detta avsnitt redovisas nya processer som har påbörjats under året, domar som har kommit in samt processer som har fullföljts under året. Observera att avsnitten delvis överlappar varandra eftersom det är årets domar och överklaganden som redovisas. I de fall då allmänna ombudet har överklagat ett beslut under år 2022 och en eller flera domstolar även har hunnit döma under året, kommer målet att ingå i båda redovisningarna. Periodiseringen innebär också att de domar som kommit in under året inte helt och hållet motsvaras av de domar som överklagats.

4.4.1 Överklaganden till förvaltningsrätt

Allmänna ombudet har lagt upp sammanlagt 170 egna ärenden under året. Dessa ärenden har således granskats noggrannare. I de flesta fall har en rättsutredning gjorts i respektive ärende, även om det inte alltid lett till ett överklagande. Att inte alla dessa ärenden har överklagats har flera orsaker. I de flesta fall har allmänna ombudet granskat flera ärenden på samma fråga och sedan gått vidare med de ärenden som har ansetts mest lämpliga att överklaga. I det sammanhanget har även den geografiska fördelningen beaktats eftersom det är av vikt att frågan kommer under prövning av samtliga kammarrätter. I andra fall har det efter utredning visat sig att själva rättsfrågan inte är intressant att driva vidare, t.ex. på grund av att det finns lagtext eller tidigare rättsfall som ger tillräckligt svar på frågan i ärendet. Även lagändringsförslag som är nära förestående påverkar urvalet. Det kan också vara så att rättsfrågan visserligen är intressant men att den inte bedöms ha påtagliga ekonomiska konsekvenser för enskilda eller det allmänna. I vissa fall bedöms ärendet inte vara lämpligt att överklaga på grund av omständigheter som är hänförliga till den enskilde.

Att allmänna ombudet tar del av fler ärenden än som överklagas är viktigt. Det krävs en överblick över hur ärenden på det aktuella området normalt ser ut, för att ombudet ska kunna välja lämpliga rättsfrågor och argumentera på ett bra sätt i domstol. Att ha ett brett underlag är inte minst viktigt om ombudet ska kunna överklaga bedömningsfrågor.

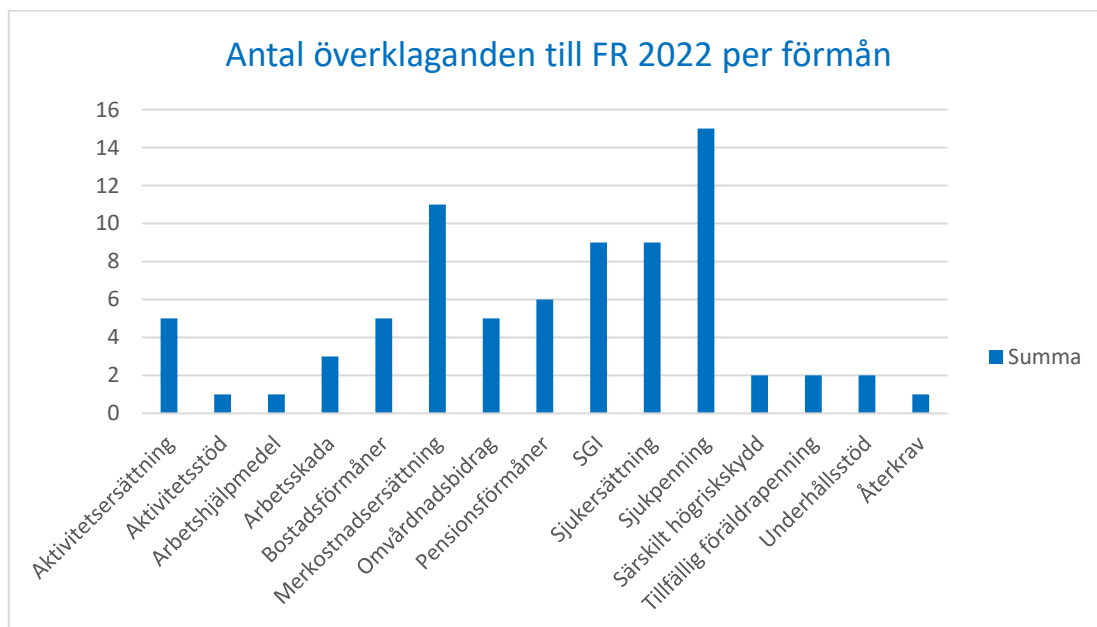
Under år 2022 har 77 beslut överklagats till förvaltningsrätterna. Flertalet överklagade beslut är grundbeslut, men även omprövningsbeslut har överklagats i viss utsträckning.³⁸ Inget beslut enligt 113 kap. 3 § SFB har överklagats. Vid en jämförelse med föregående år kan konstateras att det då överklagades 49 beslut.

När det gäller gallringen av förslag på ärenden har en del av dessa valts bort på grund av att samma rättsfråga/bedömningsfråga tidigare överklagats till domstol inom samma geografiska område. För allmänna ombudet är det av vikt att en rättsfråga/bedömningsfråga blir prövad i samtliga kammarrätter, som har olika geografiska upptagningsområden. En fråga som prövas i samtliga kammarrätter, med olika utgång, har större chans att slutligen tas upp till prövning i HFD.

Av de 77 beslut som överklagades, kom 67 beslut från Försäkringskassan och 10 beslut från Pensionsmyndigheten. Dessa siffror ska jämföras med föregående år, då 35 beslut från Försäkringskassan respektive 14 beslut från Pensionsmyndigheten överklagades.

Vilka förmåner som har överklagats redovisas i bilden nedan (figur 1).

Figur 1 Antal överklaganden till förvaltningsrätt per förmån under år 2022

Källa: FK Diariestöd. Pensionsförmåner omfattar; Allmän pension, Garantipension, Efterlevandestöd, Äldreförsörjningsstöd. Bostadsförmåner omfattar; Bostadstillägg, Bostadsbidrag.

³⁸ Det projekt som riktades mot omprövningsenheterna på Försäkringskassan omfattade bara omprövningsbeslut, se avsnitt 4.3.1.

Störst utrymme under 2022, vad gäller enskilda förmåner, har ärenden om sjukpenning och merkostnadsersättning fått. Därefter kommer sjukersättning och frågor om SGI. Vad gäller sjukpenning har det varit frågeställningar som bl.a. omfattat prövningen av särskilda skäl vid dag 550, frågan om ringa anpassning i ett arbete och om det finns krav på att en försäkrad ansökt om föräldrapenning för att kunna beviljas sjukpenning. Vad gäller merkostnadsersättning har frågan om kostnader för mat, bilkostnader samt hundar med viss inriktning varit frekventa.

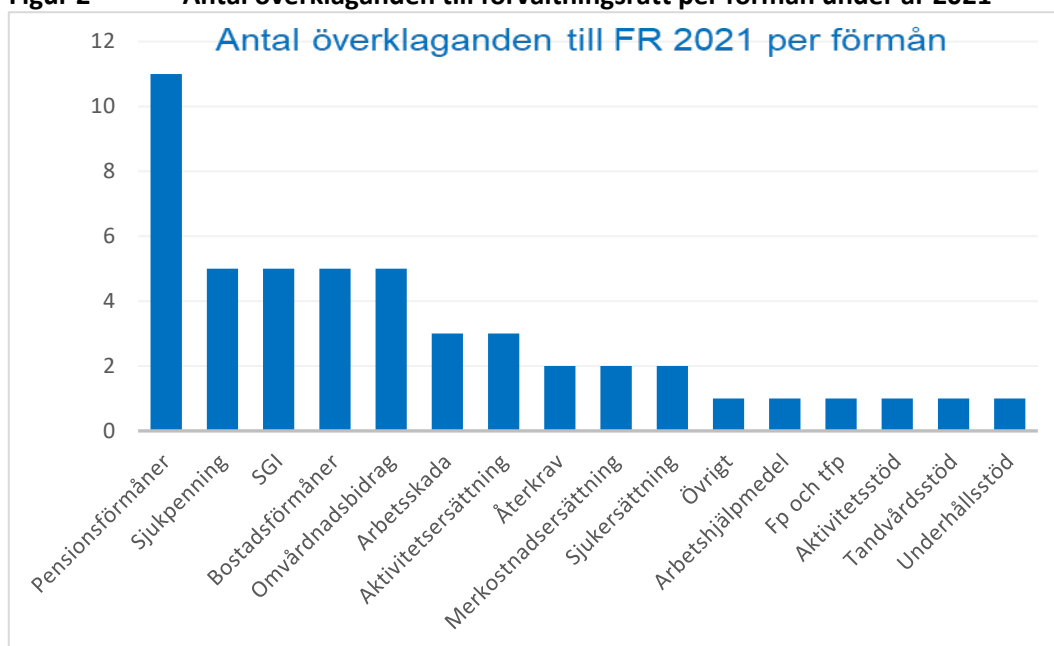
Vad gäller sjukförsäkringen, dvs. sjukpenning, aktivitetsersättning och sjukersättning, är dessa stora förmåner hos Försäkringskassan. I september 2022 infördes nya bestämmelser såvitt avser både sjukpenning och sjukersättning, vilket redogjorts för i avsnitt 4.3.1.

De beslut som överklagades avseende pensionsförmåner gällde främst bostadstillägg och allmän pension. Frågorna som avser rätten till bostadstillägg och allmän pension avser i flera fall när makar lever åtskilda i olika länder, både när detta är ett val men också där myndighetsbeslut gör att särlevnaden består.

Utöver det har allmänna ombudet överklagat beslut om återkrav. Dessa beslut fattas av både Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten med stöd av samma bestämmelser och har stor betydelse för både enskilda och det allmänna. Eftersom dessa ärenden handläggs av båda myndigheterna finns även ett intresse av att jämföra tillämpningen och uppmärksamma de frågor där myndigheterna gör olika.

Som jämförelse kan nämnas att under år 2021 överklagades flest beslut inom pensionsförmånerna, sjukpenning, SGI, omvårdnadsbidrag och bostadsförmåner (figur 2).

Figur 2 Antal överklaganden till förvaltningsrätt per förmån under år 2021

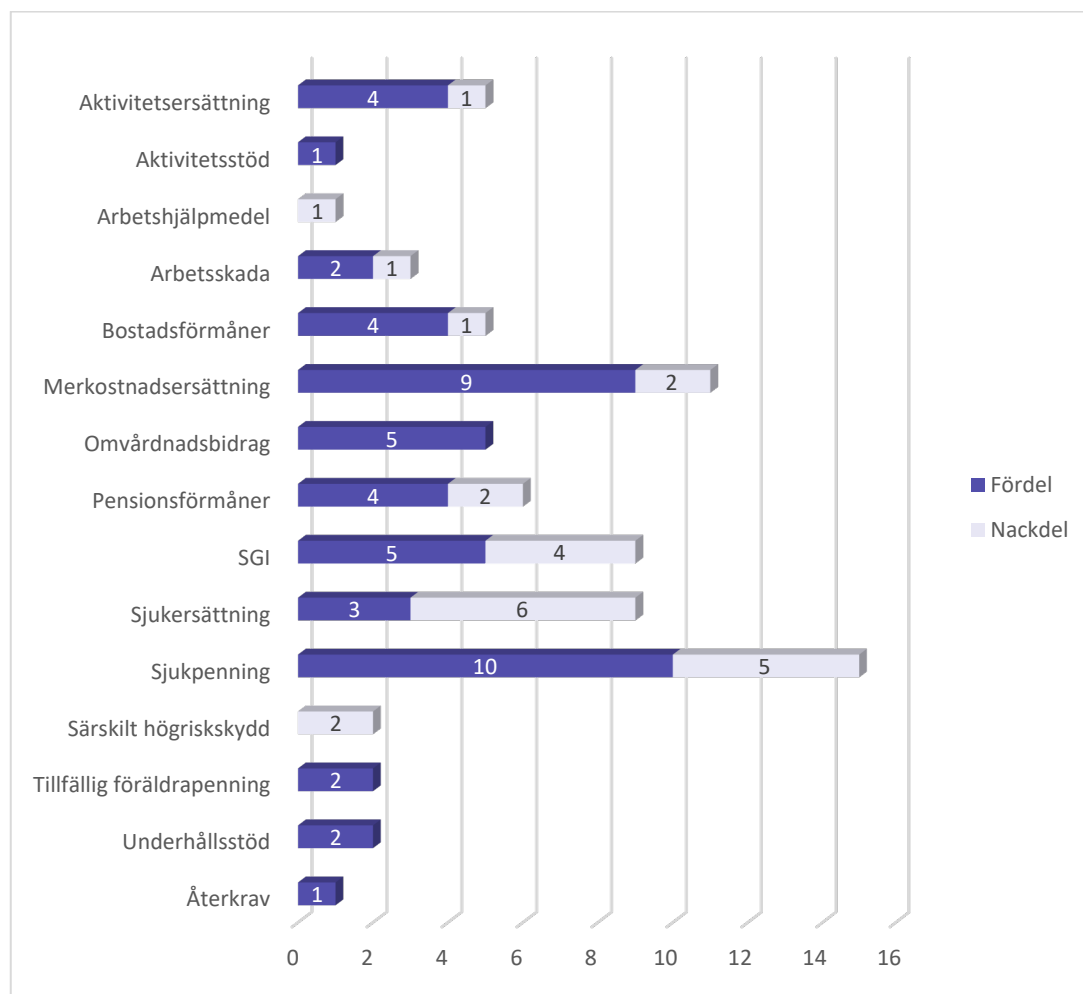

Källa: FK Diariestöd. Fp och tfp står för föräldrapenning respektive tillfällig föräldrapenning. Pensionsförmåner omfattar; Allmän pension, Garantipension, Efterlevandestöd, Äldreförsörjningsstöd. Bostadsförmåner omfattar; Bostadstillägg, Bostadsbidrag. Övrigt omfattar; Närståendepenning, Försäkringstillhörighet, Bosättningsbaserade förmåner.

4.4.2 Överklaganden till förvaltningsrätt fördel/nackdel

Av de 77 beslut som har överklagats till förvaltningsrätterna under året, har 52 överklaganden varit till fördel för den försäkrade, och 25 till nackdel för den försäkrade. Av de beslut som har överklagats under året har således två tredjedelar varit till fördel för den försäkrade, vilket kan jämföras med utfallet föregående år som motsvarade tre fjärdedelar. Överklaganden till fördel respektive till nackdel fördelar sig enligt följande (figur 3).

Figur 3 Antal överklaganden till förvaltningsrätt fördelat på fördel/nackdel

Källa: FK Diariestöd. Pensionsförmåner omfattar; Allmän pension, Garantipension, Efterlevandestöd, Äldreförsörjningsstöd. Bostadsförmåner omfattar; Bostadstillägg, Bostadsbidrag.

Vad avser överklaganden gällande sjukersättning och sjukpenning kan konstateras att flera av dessa gjorts inom ramen för det projekt mot omprövningsenheterna som beskrivits.³⁹ Där kan konstateras att det kom in fler bifallsbeslut inom ramen för projektet gällande sjukersättningsärendena, varför en naturlig konsekvens blev att ombudet då fick överklaga till nackdel.

³⁹ Se avsnitt 4.3.1 under underrubrikerna Sjukpenning – angiven yrkesgrupp respektive Sjukersättning – äldregelnen.

För allmänna ombudet är det övergripande målet med verksamheten att få fram vägledande avgöranden i olösta rättsfrågor och på så sätt bidra till en enhetlig och förutsägbar tillämpning av socialförsäkringsbestämmelserna. Om allmänna ombudet uppnår detta genom att överklaga till fördel eller till nackdel är av underordnad betydelse.

Orsaken till att fler beslut överklagas till fördel kan delvis förklaras av att viss tillämpning från myndigheternas sida blivit mer strikt eller att det i vägledande avgöranden på närliggande områden gjorts uttalanden i sådan riktning. Även förslag på ärenden styr till viss del, dvs. fler avslagsbeslut än bifallsbeslut tenderar att komma in för bedömning. Överklaganden till fördel får generellt oftare också bifall i förvaltningsrätterna än ett överklagande till nackdel, särskilt om de innehåller ett inslag av bedömning. Det är dessutom inte möjligt för allmänna ombudet att byta yrkande i högre instans om överklagandet till förvaltningsrätten har varit till fördel.⁴⁰ Erfarenhetsmässigt krävs det alltså fler beslut med samma rättsfråga för att driva fördelsöverklaganden vidare till kammarrätt och HFD.

4.4.3 Domar från förvaltningsrätt

Under år 2022 har förvaltningsrätterna prövat 46 överklaganden från allmänna ombudet.⁴¹ 13 av dessa avgöranden gällde Pensionsmyndighetens beslut medan resterande 33 gällde Försäkringskassans beslut. Förvaltningsrätterna avlog 30 överklaganden och biföll (helt eller delvis) 16 överklaganden. Av de 13 avgöranden som gällde Pensionsmyndighetens beslut bifölls 3 överklaganden och 10 avslogs.

4.4.4 Överklaganden till kammarrätt

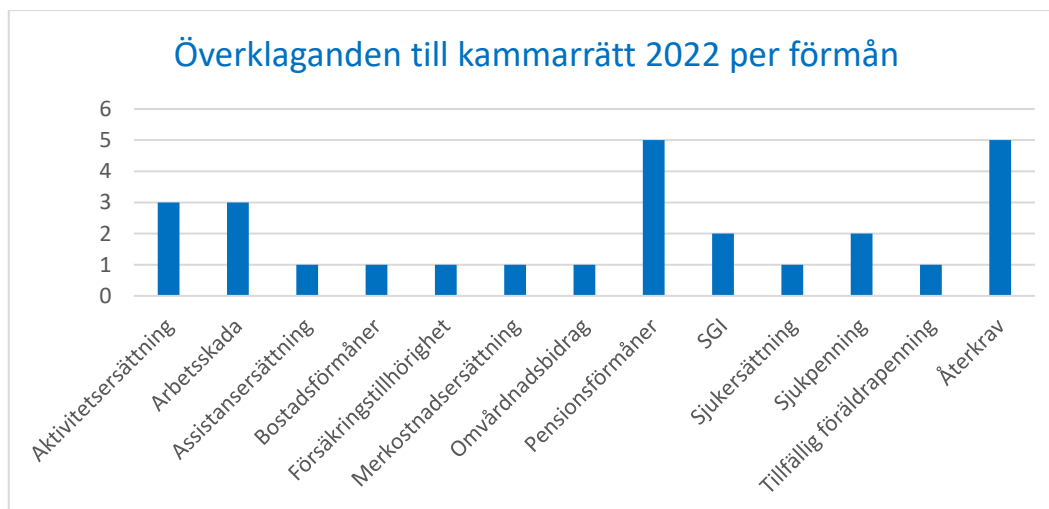
Under år 2022 har 27 förvaltningsrättsdomar överklagats vidare till kammarrätten av allmänna ombudet. Av dessa gällde 9 överklaganden Pensionsmyndighetens ärenden och resterande Försäkringskassans. Motsvarande siffror från 2021 var 61 överklagade förvaltningsrättsdomar. 6 av dessa avsåg Pensionsmyndighetens och resterande Försäkringskassans ärenden.

Överklagandena fördelar sig per förmån enligt följande (figur 4).

⁴⁰ Att ha alternativa yrkanden är inte alltid möjligt, vilket annars är ett sätt att undvika helt bifall i förvaltningsrätt.

⁴¹ Periodiseringsproblemet har sin grund i att de ärenden som överklagas ett år, normalt avslutas i domstol först påföljande år. Antalet överklagade ärenden för ett år överensstämmer därför inte med antalet domar för samma år.

Figur 4 Antal överklaganden till kammarrätt 2022 per förmån

Källa: FK Diariestöd. Pensionsförmåner omfattar; Allmän pension, Garantipension, Efterlevandestöd, Äldreförsörjningsstöd. Bostadsförmåner omfattar; Bostadstillägg, Bostadsbidrag.

I kammarrätt har andelen överklaganden till nackdel endast utgjort en åttodel av samtliga överklaganden och resterande till fördel.⁴²

Som framgår har flest domar överklagats till kammarrätterna avseende återkrav och pensionsförmåner. Som jämförelse kan nämnas att under 2021 överklagades flest beslut avseende SGI, merkostnadsersättning och omvårdnadsbidrag.

4.4.5 Domar från kammarrätt

Under år 2022 har kammarrätterna dömt i 42 mål där allmänna ombudet har varit part.⁴³ 7 mål gäller Pensionsmyndighetens ärenden och resterande 35 Försäkringskassans. Kammarrätterna har avslagit allmänna ombudets överklagande i 34 mål och lämnat bifall i 8 mål. 22 av kammarrätternas domar överklagades vidare till HFD under året.

Det finns olika orsaker till att vissa domar inte överklagas till HFD. En vanlig orsak är att det finns flera kammarrättsdomar på samma eller liknande fråga. Det har då varit tillräckligt att ett eller ett par mål har drivits vidare. Mål som rymmer bevisfrågor är oftast inte lämpliga att lyfta till HFD. Ytterligare ett skäl till att kammarrättsdomar inte överklagas är att intentionen varit att driva fram kammarrättsavgöranden som komplement till redan befintlig HFD-praxis. I andra fall kan frågan i målet vara lämplig för HFD men omständigheterna i det enskilda fallet gör att målet är mindre lämpligt som prejudikat. Detta kan bero på omständigheter som delvis varit kända från början eller på saker som inträffat under målets handläggning i de olika domstolsinstanserna. I de fall då kammarrätterna är eniga i sina avgöranden har frågan inte ansetts tillräckligt angelägen att driva till högsta instans.

⁴² 23 överklaganden gjordes till fördel och 4 till nackdel.

⁴³ Kammarrätterna har därutöver vägrat prövningstillstånd i 13 mål.

4.4.6 Överklaganden till Högsta förvaltningsdomstolen

Allmänna ombudet har under år 2022 överklagat 22 avgöranden från kammarrätterna till HFD. 7 överklaganden var till nackdel för den försäkrade och 15 till fördel för den försäkrade.

Sammanlagt under året har HFD tagit ställning till frågan om prövningstillstånd i 26 mål där allmänna ombudet varit part. I 7 av dessa mål har HFD beviljat prövningstillstånd, medan det i 19 mål nekats prövningstillstånd.

Nedan anges de 7 mål där HFD beviljade prövningstillstånd under året och frågan som ledde till att HFD släppte upp målen.

- Assistansersättning: frågan gäller förutsättningarna för att lämna assistansersättning med ett högre belopp än schablonbeloppet när assistans utförs på obekvämt arbetstid (mål nr 733-22).
- Arbetskadeförsäkring⁴⁴: frågan om övervägande skäl talar för att en personskada till följd av ett olycksfall i hemmet ska utgöra en arbetskada och därför omfattas av arbetskadeförsäkringen (mål nr 441-22 respektive 3375-22).
- SGI⁴⁵: frågan gäller tillämpningen av 4 § andra stycket förordningen (2000:1418) om tillämpningen av vissa skyddsbestämmelser för sjukpenninggrundande inkomst jämförd med 26 kap. 13 § första stycket och andra stycket 1 SFB (mål nr 3280-21).
- SGI: frågan om förutsättningarna för beräkning av SGI enligt 25 kap. SFB för försäkrade med oregelbundna inkomster (mål nr 6179-22).
- Återbetalning av bostadstillägg: frågan om det finns särskilda skäl att efterge krav på återbetalning när bostadstillägg har betalats ut felaktigt och den enskilde har god man (mål nr 3257-21).
- Återbetalning av föräldrapenning⁴⁶: fråga om när föräldrapenning har lämnats felaktigt det kan ske ett s.k. återställande av de ersättningsdagar som en förälder kan ta ut, så att de felaktigt ersatta dagarna inte räknas av från förälderns totala antal ersättningsdagar (mål nr 7460-20).

De 19 mål där HFD under år 2022 inte meddelade prövningstillstånd gällde följande frågor.

- Allmän pension: frågan om en pensionär ska betraktas som gift i pensions-hänseende i förhållande till sin före detta make, som hen delat bostad med under en period om drygt ett år (mål nr 7530-21).

⁴⁴ Två mål släpptes upp av HFD på samma fråga.

⁴⁵ HFD har meddelat dom i målet den 13 januari 2023.

⁴⁶ HFD har meddelat dom i målet den 30 juni 2022, HFD 2022 ref. 34. Se avsnitt 5.3.

- Arbetshjälpmedel: frågan om vad som utgör ett datorbaserat hjälpmedel enligt 4 § förordningen (1991:1046) om bidrag till arbetshjälpmedel (mål nr 7300-21).
- Arbetshjälpmedel: frågan om hur stor del bidrag ska beviljas för inköp av arbetshjälpmedel och om kostnaden ska bedömas för varje enskilt hjälpmedel eller den samlade kostnaden för de hjälpmedel som är avsedda att användas tillsammans. Även fråga om hjälpmedlen saknar värde för någon annan än den försäkrade (mål nr 4562-21).
- Arbetshjälpmedel: frågan om på vilket sätt den försäkrade kan fullgöra sin återbetalningsskyldighet för ett tidigare ersatt arbetshjälpmedel och vad som då avses med begreppet arbetsoförmögen eller andra liknande skäl enligt 5 § andra stycket förordningen (1991:1046) om bidrag till arbetshjälpmedel (mål nr 1891-22).
- Arbetshjälpmedel: frågan om vilken huvudman som är ansvarig samt om det är en förutsättning att den försäkrade beviljats, eller har en pågående, rehabiliteringsinsats för att denne ska kunna beviljas bidrag till arbetshjälpmedel av Försäkringskassan (mål nr 553-22).
- Etableringstillägg: frågan om etableringstillägg kan beviljas en deltagare i ett arbetsmarknadspolitiskt program enligt förordningen (2017:819) om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser, som inte står registrerad som vårdnadshavare för ett barn, men som har den faktiska vårdnaden om barnet (mål nr 2414-21).
- Etableringstillägg: frågan i målet om begreppet vårdnad, vid prövning av etableringstillägg, kan ges en vidare betydelse än vad som följer av den rent faktiska registreringen i folkbokföringen som vårdnadshavare för ett barn (mål nr 1898-22).
- Merkostnadsersättning: frågan om en merkostnad, i form av arvode för god man, är ersättningsbar först vid arvodesbeslutet (mål nr 7219-21 och 3789-22).
- Omvårdnadsbidrag: fråga om vilken arbetsinsats som krävs för rätt till en fjärdedels respektive ett halvt omvårdnadsbidrag, dvs. prövning av vad som utgör mer än måttliga behov av omvårdnad och tillsyn i förhållande till stora behov av omvårdnad och tillsyn (mål nr 2604-21).
- Omvårdnadsbidrag: fråga om vilken arbetsinsats som krävs för rätt till halvt respektive tre fjärdedels omvårdnadsbidrag, dvs. prövning av vad som utgör mer än stora behov av vård och tillsyn i förhållande till mycket stora behov av omvårdnad och tillsyn (mål nr 4759-21).

- SGI: frågan om det finns ett skydd enligt 4 § andra stycket förordningen (2000:1418) om tillämpningen av vissa skyddsbestämmelser för sjukpenninggrundande inkomst för en tidigare SGI, när den försäkrade inte har fått någon ersättning utbetald under tid som hen deltagit i ett arbetsmarknadspolitiskt program (mål nr 1140-22).
- SGI: fråga om vad som avses med begreppet inkomst av årligen återkommande arbete (25 kap. 3 § andra stycket 2 SFB) då en försäkrad haft oregelbundna inkomster från olika arbetsgivare (mål nr 4757-21).
- SGI: fråga om SGI kan fastställas för en försäkrad som har kortare tidsbegränsade anställningar, där dessa delvis överlappar varandra (mål nr 4773-21).
- SGI: frågan om hur SGI ska beräknas för en person med behovsanställning, vars inkomster och arbetade tid varierar från månad till månad. Även fråga om SGI kan fastställas med historisk inkomst som utgångspunkt och, i så fall, vilken period ska ligga till grund för beräkningen - sex eller tolv månader närmast före ersättningsanspråket (mål nr 7471-21).
- Tillfällig föräldrapenning: frågan om vad som avses med begreppet behandling i 13 kap. 20 § 5 SFB och om en behandling förutsätter att den genomförs under överinseende av en ansvarig huvudman (mål nr 3656-21)
- Tillfällig föräldrapenning: fråga om det finns synnerliga skäl för att bevilja tillfällig föräldrapenning för längre tid tillbaka än 90 dagar före den dag då ansökan om tillfällig föräldrapenning kom in till Försäkringskassan (mål nr 4679-21).
- Återbetalning av bostadstillägg: frågan om begreppet få kännedom om förändringen, som är en förutsättning för anmälningsskyldighet enligt 110 kap. 46 SFB, ska tolkas subjektivt eller objektivt (mål nr 3121-22).
- Återbetalning av föräldrapenning: frågan om en försäkrad insåg eller skäligen borde ha insett att Försäkringskassan felaktigt hade betalat ut föräldrapenning samt beviskrav för myndigheten för att återbetalningsskyldighet ska bedömas föreligga. Även fråga om återställande av föräldrapenningsdagar (mål nr 4678-21).⁴⁷

⁴⁷ I målet aktualiserades också återställande av föräldrapenningsdagar, vilket prövades av HFD i avgörandet HFD 2022 ref. 34.

I 14 mål har frågan om prövningstillstånd ännu inte avgjorts av HFD vid årsskiftet. Dessa gäller följande frågor.

- Aktivitetsersättning: frågan om en ofullständig skolgång i hemlandet är ett sådant annat skäl som medför att ersättning inte ska beviljas, trots en konstaterad funktionsnedsättning (mål nr 3874-22).
- Allmän pension: frågan om den försäkrade ska anses leva stadigvarande åtskild från sin maka och därför likställas med en ogift försäkrad vid beräkning av pension (mål nr 3327-22).
- Assistansersättning: frågan om Försäkringskassan, inom ramen för en ansökan om fler timmar med assistansersättning, i praktiken är oförhindrad att ompröva rätten till tidigare beviljad assistansersättning (mål nr 2060-22).
- Assistansersättning: frågan om det finns sådana särskilda skäl att assistansersättning kan lämnas vid kortare sjukhusvistelse och i vilken omfattning föräldraansvaret får betydelse för ett barn som är 14 år (mål nr 6753-22).
- Bilstöd: frågan om vilka kostnader som ska ersättas vid körträning, särskilt om ersättning kan lämnas för alla individuella anpassningar som krävs vid körträningen eller om dessa är begränsade till endast vissa anpassningar och kostnader (mål nr 6433-22).
- Bostadstillägg: frågan om en pensionär har rätt till bostadstillägg om hen har sin försörjning genom ålderspension och har tagit ut all ålderspension, utom ett försumbart belopp i premiepension (mål nr 3324-22).
- Förlängt underhållsstöd⁴⁸: frågan om det för beviljande av förlängt underhållsstöd krävs att föräldraskapet är registrerat i folkbokföringen eller om det är tillräckligt att det finns andra förhållanden, t.ex. DNA-analys, som gör den återopade relationen sannolik (mål nr 7693-21).
- Försäkringstillhörighet: frågan om från och med vilken tidpunkt en försäkrad, som initialt beviljats uppehållstillstånd som medföljande anhörig till sin gäststuderande maka, kan anses som bosatt här i landet när hen senare beviljas uppehållstillstånd på grund av eget arbete (mål nr 2670-22).
- Omvårdnadsbidrag: frågan om dels vilken arbetsinsats som krävs för rätt till helt omvårdnadsbidrag, dvs. vad som utgör särskilt stora behov av omvårdnad och tillsyn, dels hur bedömningen ska göras när fler än ett barns behov ska vägas in (mål nr 3259-22).

⁴⁸ HFD har den 3 januari 2023 vägrat prövningstillstånd i målet.

- Sjukpenning: frågan om det finns ett krav på att ansökan om föräldrapenning ska ha gjorts för att sjukpenning ska kunna lämnas enligt 28 kap. 6 § första stycket SFB (mål nr 2979-22).
- Sjukpenning: frågan om det kan ställas krav på sjukanmälan inom sju dagar när den försäkrade, i ett pågående sjukpenningärende, begär högre ersättningsnivå eftersom hen till följd av ett annat sjukdomstillstånd fått arbetsförmågan ytterligare nedsatt (27 kap. 17 § SFB). Tolkning av begreppet sjukdomsfall (mål nr 5070-22).
- SGI: frågan om en SGI kan beräknas utifrån principen om nytillträde på arbetsmarknaden när inkomsterna kommer från en behovsanställning (mål nr 6055-22).
- Underhållsstöd⁴⁹: frågan om en försäkrad förälder ska anses som sammanboende med den andra föräldern, när föräldrarna lever åtskilda på grund av ett myndighetsbeslut (mål nr 2044-22).
- Återbetalning av bostadstillägg⁵⁰: frågan om Försäkringskassan borde ha reducerat det totala återbetalningsbeloppet med det belopp som försäkrade faktiskt skulle ha fått i särskilt bostadstillägg, om hen hade ansökt som sammanboende redan i anslutning till att civilståndet ändrades, s.k. mellanskillnadsberäkning (mål nr 5089-21).

För en mer detaljerad beskrivning av målen, se bilaga till rapporten där årets kammarrättsdomar beskrivs samt avsnitt 5 där HFDs domar beskrivs.

4.4.7 Domar från Högsta förvaltningsdomstolen

Under år 2022 har HFD prövat 2 överklaganden där allmänna ombudet har varit part. I båda målen förde ombudet talan till fördel för den enskilde.

För en närmare beskrivning av domarna, se avsnitt 5.

4.5 Allmänna ombudets utåtriktade verksamhet

Allmänna ombudets uppdrag är beroende av goda kontaktvägar inom respektive myndighet för att kunna uppnå målet att identifiera såväl rättsfrågor som bedömningsfrågor där vägledande avgöranden behövs. En öppen dialog med alla aktörer som berörs av socialförsäkringslagstiftningen är därför av vikt. För att fullgöra uppdraget krävs således omvärldskunskap och en helhetssyn över verksamheten.

⁴⁹ HFD har den 16 februari 2023 vägrat prövningstillstånd i målet.

⁵⁰ HFD har den 16 januari 2023 meddelat prövningstillstånd i målet.

4.5.1 Kontakter med Försäkringskassan

Allmänna ombudet har under året presenterat sin verksamhet och haft möten kring intressanta rättsfrågor på flera av Försäkringskassans enheter. Dessa möten leder alltid till att förslag på ärenden kommer in, både på kort och lång sikt. De ger även allmänna ombudet kunskaper om tillämpningen och konkreta problem som uppstår i samband med den. Att handläggarna även får en möjlighet till ett personligt sammanträffande med allmänna ombudet, om än på digital väg, underlättar framtida kontakter.

Allmänna ombudet har därutöver i huvudsak haft möten med olika företrädare i verksamheten när olika förslag på ärenden aktualiserats. Dessa, mer informella möten, har syftat till att identifiera olösta rättsfrågor men också få klarhet i hur olika handläggningssituationer ser ut. Många kontakter i verksamheten tas också löpande per mejl och telefon. Inte minst inför publiceringen av ett nytt IM tas omfattande kontakter med verksamheten. Detta arbete följer numera en fast process. En nyhet inför höstens publicering var att allmänna ombudet tog fram ett presentationsmaterial som beskriver IM-arbetet från start till mål. Materialet publicerades på Försäkringskassans intranät, tillsammans med tidigare framtaget material i form av en informationsfilm.

Utbyte av information sker även med Analysavdelningen, som bl.a. arbetar med interna sammanställningar. Allmänna ombudet har därutöver haft regelbundna informationsmöten med den funktion som hanterar rättsliga prejudikatfrågor.

Ombudets omvärldsbevakning sker också via den information som publiceras på myndighetens intranät, där nya styrande dokument och förmånernas uppdaterade handläggningsprocesser kan följas.

4.5.2 Kontakter med Pensionsmyndigheten

Allmänna ombudet har schemalagda möten med Pensionmyndighetens juridikavdelning under 3-4 tillfällen per termin. Det som tas upp vid mötena är aktuella överklaganden, nya rättsfrågor och även praktiska frågor om överlämnande av handlingar och liknande. Allmänna ombudet har även en fast kontaktperson på Pensionsmyndigheten, så att olika frågor snabbt besvaras och beställda akter kommer in till ombudets kansli utan onödigt dröjsmål. I samband med uppdatering av Frågelistan hade ombudet även ett utbildnings- och informationsutbyte med samtliga förmånsslag på produktionsavdelningen under några tillfällen i april. Detta resulterade i att Frågelistan numer även publiceras på de olika förmånssidornas interna sidor.

Ombudets omvärldsbevakning inom Pensionsmyndigheten är begränsad då tillgång till deras intranät saknas, detta i jämförelse med den information som ombudet kan ta del av via Försäkringskassans intranät. Däremot får ombudet direkt del av information gällande Rättsfallsöversikter m.m. från kontaktpersonen.

4.5.3 Externa kontakter

En digital samverkansträff har skett med de allmänna ombuden för Tullverket och Skatteverket. I slutet på året bjöds även de allmänna ombuden på Naturvårdsverket in till en digital träff i början av 2023.

När restriktionerna släpptes efter pandemin har Domstolsverkets arrangerat flera utbildningar där ombudet fått möjlighet att delta. I april anordnades en helt ny framtagen utbildning, *Förmåner vid funktionsnedsättning*, samt i oktober *Föredragandedagarna 2022*. Allmänna ombudet har i november även deltagit i *Socialförsäkringsdagarna 2022*.

Med företrädare för Inspektionen för socialförsäkring (ISF) har allmänna ombudet haft två digitala möten under året. Planeringen med ett möte per termin har därmed upprätthållits. Däremellan har allmänna ombudets särskilda kontaktperson mot ISF, en av ombudets processförare, haft kontinuerligt informationsutbyte i samband med att rapporter eller granskningar släppts. ISF har också, på förfrågan från allmänna ombudet, gjort kompletterande föredragningar av sådana rapporter/granskningar som bedömts ha särskild betydelse för ombudets verksamhet.

Allmänna ombudet har också lämnat information om sin verksamhet till olika utredningar på socialförsäkringsområdet.

5 Vägledande domar från Högsta förvaltningsdomstolen

5.1 Om avsnittet

Allmänna ombudet har under året fått 2 domar från HFD.

Redogörelsen nedan är uppdelad per förmån. Varje avgörande har sammanfattats under fyra punkter (Frågan, Bakgrund, Domstolens bedömning och Kommentar). I de fall då avgörandena har lett till intern normering på Försäkringskassan eller Pensionsmyndigheten (informationsmeddelande, vägledning eller rättsligt ställningstagande) anges detta under Kommentar.

Utgångspunkterna för HFD⁵¹ när de meddelar prövningstillstånd i ett mål och därefter sakprövar frågan har sammanfattats på följande sätt;

- Innehåller målet en intressant rättsfråga?
- Finns ett behov av vägledning?
- Är målet lämpligt?

Under 2022 har HFD meddelat sammanlagt 8 domar på socialförsäkringsområdet.⁵²

5.2 Bostadstillägg

HFD 2022 not. 15

Frågan: Frågan i målet är om värdet av en bostad som var permanentbostad den 31 december ska tas upp som tillgång när rätten till bostadstillägg prövas under det efterföljande året, om bostaden inte längre är permanentbostad när prövningen görs.

Bakgrund: Pensionsmyndigheten beslutade att den försäkrade inte längre hade rätt till bostadstillägg och äldreomsorgsstöd från och med november 2019 eftersom hennes inkomster var för höga. Vid förmögenhetsberäkningen togs taxeringsvärdet för en fastighet upp som en tillgång, samtidigt som skulder som belöpte på fastigheten beaktades. Att taxeringsvärdet för fastigheten beaktades berodde på att den försäkrade ägde fastigheten den 31 december 2018, men att

⁵¹ Se HFDs verksamhetsberättelse år 2020. Av HFDs verksamhetsberättelse för år 2022 framgår att antalet inkomna socialförsäkringsmål minskat detta år.

⁵² Uppgifter hämtade från domstol.se.

den vid tidpunkten för prövningen inte längre var hens permanentbostad. Allmänna ombudet överklagade Pensionsmyndighetens beslut till förvaltningsrätten, som avsåg överklagandet.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avsåg allmänna ombudets överklagande och gjorde samma bedömning som förvaltningsrätten. Förvaltningsrätten hänvisade till 102 kap. 10 § SFB, enligt vilken förmögenhet enligt 7 § 4 samma lag ska beräknas per den 31 december året före det år då ansökan om bostadstillägg görs eller, vid omprövning av bidragsgrundande inkomst av annan anledning än som anges i 103 kap. 3 §, per den 31 december året före det år bostadstillägget avser. Förvaltningsrätten uttalade att denna regel tar sikte på frågan om hur en förmögenhet, som ska beaktas, ska beräknas och inte på frågan om vad som utgör förmögenhet, dvs. en tillgångs beskaffenhet. Efter att den försäkrade hade flyttat till ett annat boende kunde bostadstillägg lämnas endast för detta nya boende. Det var vid beräkningen inte längre möjligt att med stöd av 5 § lagen (2009:1053) om förmögenhet vid beräkning av vissa förmåner, bortse från värdet av den bostad som hon flyttat ifrån eftersom denna rent faktiskt inte var hennes permanentbostad.

HFD:s bedömning: Högsta förvaltningsdomstolen biföll överklagandet och anförde att av de tillämpliga bestämmelsernas lydelse och deras inbördes placering i 102 kap. SFB måste slutsatsen dras att förmögenheten ska beräknas per den 31 december året före det år som prövningen avser och att beräkningen ska göras utifrån de förhållanden som gällde den dagen. Vidare konstaterade HFD att regelverket inte lämnar något utrymme för att vid förmögenhetsberäkningen beakta förändringar som skett efter årsskiftet, exempelvis att en privatbostadsfastighet upphör att vara permanentbostad. När Pensionsmyndigheten under 2019 prövade om den försäkrade hade rätt till bostadstillägg för sin nya permanentbostad var det alltså fel att vid förmögenhetsberäkningen ta upp taxeringsvärdet för den fastighet som var hens permanentbostad den 31 december 2018 som en tillgång och att beakta skulderna som belöpte på fastigheten.

Kommentar: Pensionsmyndigheten har ändrat i sin vägledning om bostadstillägg med anledning av domen och även refererat avgörandet separat (Pensionsmyndighetens serienr 2022–29).

5.3 Föräldrapenning

HFD 2022 ref. 34

Frågan: Frågan i målet är om det, i samband med återbetalning av felaktigt utbetald föräldrapenning, kan ske ett s.k. återställande av de ersättningsdagar som en förälder kan ta ut, så att de felaktigt ersatta dagarna inte räknas av från förälderns totala antal ersättningsdagar.

Bakgrund: Försäkringskassan fann att föräldrapenning hade lämnats felaktigt till en förälder, men ansåg att denne inte behövde betala tillbaka ersättningen eftersom hen bedömdes ha varit i god tro. Därefter beslutade Försäkringskassan att återställa de felaktigt ersatta föräldrapenningdagarna.

Allmänna ombudet överklagade besluten att återställa föräldrapenningdagarna till förvaltningsrätten. Förvaltningsrätten ansåg att de uttagna föräldrapenningdagarna inte skulle återställas samt uttalade att redan det faktum att antalet dagar med föräldrapenning är begränsat innebär att det inte kan anses förenligt med lagstiftningens syfte att återställa felaktigt utbetalda ersättningsdagar. Allmänna ombudet bytte inställning i kammarrätten och yrkade att besluten att återställa föräldrapenningdagarna skulle fastställas.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avslog överklagandet och konstaterade att situationen inte var reglerad, men att det av 12 kap. 12 § SFB följer en grundregel om att föräldrapenning med anledning av ett barns födelse lämnas under högst 480 dagar sammanlagt för föräldrarna. Att i den nu aktuella situationen återställa dagarna skulle innebära att reglerna om antalet tillgängliga föräldrapenningdagar åsidosattes.

HFD:s bedömning: HFD avslog överklagandet och uttalade följande. Om Försäkringskassan med stöd av 108 kap. 2 § SFB beslutar om återbetalning av föräldrapenning kan den försäkrade inte, i den mening som avses i 12 kap. 12 §, anses ha tagit ut föräldrapenning under de dagar som kravet på återbetalning avser (jämför HFD 2015 ref. 67). I en sådan situation ska därmed de dagar som Försäkringskassan har beslutat om återbetalning för inte räknas av från det totala antalet dagar som den försäkrade har för föräldrapenning. Till följd av ett sådant återbetalningsbeslut ska Försäkringskassan således korrigera uppgiften i sitt register om uttagna dagar med föräldrapenning. Något stöd för att tidigare uttagna dagar med föräldrapenning kan återställas trots att något beslut om återbetalning av felaktigt lämnad ersättning inte har fattats finns däremot inte i SFB eller på något annat håll i rättsordningen. Försäkringskassans beslut om detta saknade således laglig grund.

Kommentar: Försäkringskassan gav ut ett informationsmeddelande (IM 2022:080) med anledning av domen. Vägledningen om återkrav (Vägledning 2005:3, version 11) är oförändrad (2023-02-07). Ett nytt rättsligt ställningstagande i frågan bereds för närvarande på Försäkringskassan.

6 Urval av iakttagelser

Allmänna ombudet har ett uppdrag att även redovisa viktigare iakttagelser till regeringen. Dessa iakttagelser har under åren i huvudsak redovisats muntligen. Iakttagelserna har sin grund i granskningen av inkommande förslag på ärenden eller ombudets egen omvärldsbevakning. Det som utmärker iakttagelserna är att ombudet har svårt att få frågeställningen som iakttagelsen rör prövad i domstol. Det kan också vara frågeställningar där sannolikheten att få en prövning i överinstans bedöms vara mycket liten. Nedan följer ett urval av de iakttagelser som har gjorts under 2022.

6.1 Aktivitetsersättning

En försäkrad som beviljas aktivitetsersättning för nedsatt arbetsförmåga kan ha rätt till särskild ersättning.⁵³ Det är ersättning som betalas ut för att den försäkrade har kostnader för t.ex. avgifter för att delta i kurser och aktiviteter, för resor och logi med mera. Särskild ersättning kan endast betalas ut tidigast från det datum då ansökan om ersättning kommit in till Försäkringskassan eller från den tidpunkt när planen för aktiviteten utarbetats.⁵⁴ Allmänna ombudet har uppmärksammats på att problem uppstår när den försäkrade först efter omprövning eller överklagan till domstol beviljas aktivitetsersättningen. Eftersom det saknas en bestämmelse som möjliggör en retroaktiv ansökan efter ändring vid omprövning eller överklagan kan en försäkrad i ett sådant läge gå miste om ersättning som hen med stor sannolikhet annars skulle haft rätt till.

6.2 Barnbidrag

Allmänna ombudet har uppmärksammats på situationen där det finns en begäran om byte av betalningsmottagare från föräldern som är bosatt i Sverige till en förälder som bor med barnet/barnen i ett EU/EES-land på den sistnämndes begäran. Som anledning till begäran om bytet uppges av boföräldern att barnet/barnen lever i en svår ekonomisk situation där pengarna behövs till det mest nödvändiga samtidigt som den i Sverige boende föräldern uppges använda barnbidraget till icke nödvändig konsumtion.

6.3 Efterlevandeförmåner

I vissa fall kan anhöriga till en enskild som har dödförklarats beviljas efterlevandeförmåner. Allmänna ombudet har uppmärksammats på ärenden där Pensionsmyndigheten på eget initiativ, utifrån impuls från Skatteverket, har

⁵³ Se 33 kap. 25 § SFB.

⁵⁴ Se 4 § andra stycket och 5 § Riksförsäkringsverkets föreskrifter (2002:36) om sjukersättning och aktivitetsersättning.

prövat om de efterlevande till en person som dödförklarats har rätt till efterlevandeförmåner. Pensionsmyndigheten utgår då från datumet för Skatteverkets lagakraftvunna beslut om dödförklaring.⁵⁵ Ofta handlar det om ärenden där avsevärd tid förflutit från den enskildes försvinnande till beslut om dödförklaring vunnit laga kraft. Eftersom det kan ha gått lång tid mellan försvinnandet och dödförklaringen kan efterlevande gå miste om flera års ersättning.

6.4 Garantipension

Storleken på garantipensionen påverkas bl.a. av den försäkrades civilstånd. Om en försäkrad är sambo med någon som hen har varit gift med tidigare eller har, eller har haft, barn med ska denne likställas med en gift försäkrad.⁵⁶ Allmänna ombudet har uppmärksammat på situationen där en försäkrad flyttar ihop och blir sambo. Kort efter att den försäkrade uppmärksammas på att hen numera ses som gift, och därmed får en lägre garantipension, flyttar denne till en annan adress. Det leder till fler ärenden som behöver utredas och inte sällan, som ombudet förstått det, innebär det att utbetalningar görs med felaktigt belopp.

6.5 Livränta

Om en försäkrad beviljas ersättning retroaktivt och för samma period som en annan ersättning betalats ut kan det bli fråga om att samordna utbetalningarna. Samordningsregeln i 107 kap. 2 § SFB säger att utbetalningen av en retroaktivt beviljad förmån ska minskas med en tidigare utbetalad förmån, så att den försäkrade får lika mycket pengar som om beslut om båda förmånerna hade fattats samtidigt. I praktiken innebär det att utbetalningen av en förmån minskas med en annan förmån. En sådan samordning av ersättningar görs även för framtida utbetalningar.

Om en försäkrad beviljas livränta kan det ha betydelse om hen även har andra ersättningar som betalas ut från socialförsäkringssystemet. Att en försäkrad har t.ex. både livränta och sjukersättning torde inte vara helt ovanligt, vilket innebär att dessa ersättningar samordnas när de betalas ut från Försäkringskassan. Det finns dock två ersättningar, livränta och aktivitetsstöd, som inte samordnas vid utbetalning från Försäkringskassan. Det synes bero på att det saknas lagstöd för att samordna livränta och aktivitetsstöd, vilket medför att de försäkrade får behålla de två ersättningarna utan samordning. Före den 1 januari 2018 skedde en samordning av ersättningarna.

⁵⁵ Se 77 kap. 14 § SFB och 9 § lagen (2005:130) om dödförklaring.

⁵⁶ Se 65 kap. 2 § SFB.

6.6 SGI-skydd

Allmänna ombudet har under året gjort ett antal iakttagelser kring SGI, och då särskilt kring SGI-skydd. I det följande kommer det att närmare redogöras för tre av dessa.

Tillfällig föräldrapenning (TFP) lämnas enligt huvudregeln med 120 ersättningsdagar per år och barn.⁵⁷ En försäkrad som är hemma för att vårda sitt sjuka barn, men inte har kvar några dagar med TFP kan inte anses ha ett skydd för sin SGI. I motsvarande situation gäller för den som t.ex. ansöker om sjukpenning att det finns ett SGI-skydd under utredningstiden fram till beslut.⁵⁸ Vid tiden för ombudets iakttagelse framgick att något besked inte lämnas regelmässigt till en förälder när antalet dagar med TFP är på väg att ta slut.

En försäkrad som har en SGI som är grundad på både inkomst av anställning och inkomst av annat arbete saknar enligt Försäkringskassans tillämpning möjlighet att skydda sin kombinerade SGI mot sänkning om denne blir arbetslös på den del som avser inkomst av anställning. Samtidigt saknas det en uttrycklig reglering i lag eller förordning för hur en SGI ska kunna skyddas i en sådan situation.⁵⁹

En försäkrad kan få en SGI fastställd på mer än heltid.⁶⁰ Om den försäkrade blir arbetslös så förväntas denne vara arbetssökande i samma omfattning som den SGI som hen vill skydda. Att vara registrerad arbetssökande på mer än heltid är såvitt allmänna ombudet förstått det inte möjligt. I en sådan situation medför Försäkringskassans tillämpning att det inte heller finns stöd i någon bestämmelse för att basera en SGI på en lägre nivå som motsvarar omfattningen av arbetssökandet. Den försäkrade kan inte heller kombinera arbete i en mindre omfattning än sin SGI med att söka ytterligare arbete som också är i mindre omfattning för att på så sätt komma upp i omfattningen av sin SGI.⁶¹ Det innebär att den försäkrades SGI då sätts till 0 kr.

6.7 Återkrav av assistansersättning

Allmänna ombudet har uppmärksammats på ett antal ärenden som avsett återkrav av assistansersättning. Ett beslut om återkrav riktas vanligtvis mot den försäkrade. Det finns emellertid en särreglering som tillåter Försäkringskassan att rikta återkrav av assistansersättning mot någon annan än den assistansberättigade. Det kan t.ex. vara fråga om en ställföreträdare eller den till vilken ersättningen har betalats ut.⁶² Eftersom bestämmelsen till sin innebörd är fakultativ har ombudet inte bedömt det som möjligt att driva mål med yrkandet om att återkravet ska riktas mot någon annan, fysisk eller juridisk person, än den assistansberättigade.

⁵⁷ Se 13 kap. 21 och 25 §§ SFB.

⁵⁸ Se 26 kap. 17 § 2 SFB.

⁵⁹ Se Förvaltningsrättens i Malmö dom den 30 september 2021 i mål nr 9135-20.

⁶⁰ Se RÅ 2002 ref. 48.

⁶¹ Se Försäkringskassans vägledning 2004:5, Sjukpenninggrundande inkomst och årsarbetstid, version 16, avsnitt 7.2.3, s. 122.

⁶² Se 108 kap. 9 a § SFB.

7 Framåtblick

År 2022 har, vad gäller vägledande avgöranden från HFD, varit blygsamt med endast 2 domar. HFD har dock tagit ställning till sammanlagt 26 överklaganden från allmänna ombudet, inskickade under 2021-2022, vilket resulterat i 7 beviljade prövningstillstånd. För innevarande år har ytterligare 1 mål släppts upp samt har en dom meddelats i januari 2023. Därutöver har HFD, på talan av andra parter, flera intressanta mål på socialförsäkringsområdet som kommer att prövas i närtid. 2023 har således potential att ge ett bra utfall vad gäller avgöranden från högsta instans inom socialförsäkringen.

Allmänna ombudet har under året använt olika sätt för att upparbeta kontakter i verksamheten hos både Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten. Detta för att säkerställa att inflödet av förslag på ärenden fortsätter, vilket är den strategiskt viktigaste frågan inför framtiden. Om allmänna ombudet ska kunna driva de viktigaste rättsfrågorna krävs att det kommer ett stort inflöde av ärenden som ombudet kan ta del av. När förändringar sker i respektive myndighets organisation gäller det för allmänna ombudet att säkerställa nya kontaktvägar. På Försäkringskassan har den nya organisationen gällande rättsligt stöd på de olika förmånsavdelningarna inneburit en ny och viktig kontaktyta. Vad avser Pensionsmyndigheten har en viss omorganisation skett från årsskiftet, vilket också kräver att ombudets arbetssätt revideras. Nya mötesforum som initieras på myndighetsnivå innebär t.ex. att gamla kontaktvägar ersätts, varför det behövs en pågående dialog mellan verksamheterna och ombudet om hur informationsutbytet kan bibehållas över tid.

Vad gäller ombudets behov av ett högt inflöde av förslag kan framhållas att myndigheternas medarbetare, som arbetar i handläggningen av grundbeslut och omprövningsbeslut, är de som oftast först har att ta ställning i nya rättsfrågor som dyker upp och som i slutändan behöver bli prövade i domstol. För att nå ut till dessa har ombudet hittills använt olika kanaler. Frågan är dock om inte ombudet även behöver vara mer synlig på de olika myndigheternas intranät för att få ytterligare draghjälp i sitt uppdrag. På så sätt kan förhoppningsvis fler vägledande avgöranden, som ska underlätta framtida beslut, komma fram.

Den 1 maj 2023 lämnar jag över stafettpippen till ett nytt allmänt ombud som ska driva verksamheten framöver. Mina år i denna roll har varit en unik möjlighet att, tillsammans med de fantastiska medarbetarna, bidra till rättsutvecklingen på socialförsäkringsområdet. Nu är det bara att fortsätta leta nya rättsfrågor – ett gemensamt ansvar för att säkerställa en rättsäker och förutsägbar socialförsäkring för oss alla.

Stockholm den 24 februari 2023

Essa Malmqvist
Allmänna ombudet

Kontaktuppgifter

Essa Malmqvist
Allmänna ombudet
010-116 94 94
allmannaombudet@forsakringskassan.se

Bilaga: Avgöranden från kammarrätterna under 2022

Allmänna ombudet har under året fått 42 domar från kammarrätterna. 35 av dessa har avsett Försäkringskassans förmåner och 7 Pensionsmyndighetens.

Redogörelsen nedan är uppdelad per förmån. Varje dom har sammanfattats under fyra punkter (Frågan, Bakgrund, Kammarrättens bedömning och Kommentar). Under Kommentar anges hur allmänna ombudet gått vidare med frågan.

Innehåll

1. [Allmän pension](#)
2. [Aktivitetsersättning](#)
3. [Arbetshjälpmedel](#)
4. [Arbetskadeförsäkring](#)
5. [Assistansersättning](#)
6. [Bilstöd](#)
7. [Bostadsbidrag](#)
8. [Bostadstillägg](#)
9. [Efterlevandeförmåner](#)
10. [Etableringstillägg](#)
11. [Försäkringstillhörighet](#)
12. [Föräldrapenning](#)
13. [Merkostnadsersättning](#)
14. [Omvårdnadsbidrag](#)
15. [Sjukpenning](#)
16. [Sjukpenninggrundande inkomst \(SGI\)](#)
17. [Underhållstöd](#)
18. [Återbetalning av ersättning](#)

1. Allmän pension

Allmänna ombudet har fått en kammarrättsdom om allmän ålderspension.

Kammarrätten i Stockholm, mål nr 452-22

Frågan: Frågan i målet är om den försäkrade ska anses leva stadigvarande åtskild från sin maka och därför likställas med en ogift försäkrad vid beräkning av pension.

Bakgrund: Den försäkrade ansökte om helt uttag av allmän pension från och med september 2020. Pensionsmyndigheten beslutade att den försäkrades allmänna pension skulle beräknas utifrån ett civilstånd som gift trots att makarna var bosatta i ett land utanför EU. Beslutet motiverades i huvudsak med att paret hade ett kontinuerligt umgänge. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avslag överklagandet och instämde i förvaltningsrättens bedömning. I sin bedömning beaktade förvaltningsrätten särskilt att det fanns ett ekonomiskt samarbete mellan makarna då den försäkrade bidrog till sin makas försörjning. Makarnas avsikt att i framtiden tillbringa mer tid tillsammans borde tillmätas viss betydelse, även om utgången delvis är beroende av faktorer utanför makarnas kontroll. Makarna kunde således, i pensions-hänseende, inte anses leva stadigvarande åtskilda. Den försäkrade skulle därför inte likställas med en ogift person vid beräkning av pensionen.

Kommentar: Allmänna ombudet har överklagat domen till HFD, som ännu inte tagit ställning till frågan om prövningstillstånd (mål nr 3327-22).

2. Aktivitetsersättning

Allmänna ombudet har fått två kammarrättsdomar om aktivitetsersättning.

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 6995-21

Frågan: Frågan i målet är om en ofullständig skolgång i hemlandet är ett sådant annat skäl som medför att aktivitetsersättning inte ska beviljas, trots en konstaterad funktionsnedsättning.

Bakgrund: Den försäkrade ansökte om, och beviljades, aktivitetsersättning vid förlängd skolgång. Allmänna ombudet överklagade till nackdel för den försäkrade. Förvaltningsrätten, som biföll allmänna ombudets överklagande, upphävde beslutet med motiveringen att det saknades ett direkt samband mellan den försäkrades behov av förlängd skolgång och hans konstaterade funktionsnedsättningar. Allmänna ombudet bytte inställning i kammarrätten och överklagade till fördel för den försäkrade.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten instämde i förvaltningsrättens bedömning och avslag allmänna ombudets överklagande. Ett kammarrättsråd var skiljaktigt och menade att behovet av förlängd skolgång i vissa fall föranleds av både en funktionsnedsättning och andra omständigheter. Kravet på direkt

samband bör därför inte tolkas så att ersättning är utesluten i sådana fall. Står det klart att eleven behöver mer tid för att slutföra sin skolgång redan på grund av andra omständigheter än en funktionsnedsättning, prövas om det finns ett direkt samband mellan funktionsnedsättningen och behovet av mer tid.

Kommentar: Allmänna ombudet har överklagat domen till HFD, som ännu inte tagit ställning till frågan om prövningstillstånd (mål nr 3874-22).

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 841-22

Frågan: Frågan i målet är om ett nytt försäkringsfall föreligger när den försäkrade, som tidigare fått aktivitetsersättning vid förlängd skolgång, på nytt beviljas förmånen efter att ha förvärvat arbetat under en tid som löpt mellan de olika studieperioderna.

Bakgrund: Den försäkrade beviljades aktivitetsersättning vid förlängd skolgång och försäkringsfallet fastställdes till juli 2016. Den försäkrade arbetade därefter från och med våren 2018. I april 2020 ansökte den försäkrade på nytt om aktivitetsersättning vid förlängd skolgång. Försäkringskassan beviljade ersättningen och fastställde försäkringsfallet till juli 2016 på nytt, med motiveringen att den försäkrade då hade påbörjat sin skolgång. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avslag allmänna ombudets överklagande. Kammarrätten ansåg att när den försäkrade, efter sitt studieuppehåll, på nytt ansökte om aktivitetsersättning vid förlängd skolgång så återopade den försäkrade samma medicinska underlag som låg till grund för det tidigare beslutet från 2016. Sambandet mellan funktionsnedsättningen och de förlängda studierna var alltså detsamma som konstaterades 2016. I denna situation var det därför rätt att fastställa försäkringsfallet till den tidpunkt när den försäkrade först beviljats aktivitetsersättning vid förlängd skolgång.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

3. Arbetshjälpmedel

Allmänna ombudet har fått tre kammarrättsdomar om bidrag till arbetshjälpmedel.

Kammarrätten i Jönköping, mål nr 2072-21

Frågan: Frågan i målet är om det för rätt till bidrag till arbetshjälpmedel krävs att den försäkrade har ett pågående sjukfall/rehabiliteringsärende. Om detta inte krävs var frågan om den försäkrades resor med bil skulle ses som en del i hans arbete. Om resorna utgjorde arbete var frågan om bidrag skulle lämnas för arbetshjälpmedlet eller om det var arbetsgivaren som skulle bekosta hjälpmedlet inom ramen för dennes arbetsmiljöansvar.

Bakgrund: Den försäkrade hade ansökt om, och beviljats, bidrag till arbetshjälpmedel i form av en rattspinnare för inmontering i den bil hen använde i sitt arbete som arbetsledare för olika anläggningsprojekt. Hen använde bil för att ta sig mellan arbetsgivarens olika arbetsställen och behövde på grund av en

funktionsnedsättning en rattspinnare för att kunna framföra bilen. Förvaltningsrätten avslog överklagandet.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avslog överklagandet och anförde att den grundläggande förutsättningen för rätt till bidrag till arbetshjälpmedel är att en förvärvsarbetande försäkrad behöver arbetshjälpmedlet som ett led i sin rehabilitering (30 kap. 5 § SFB). Det är då tillräckligt om det aktuella hjälpmedlet kan göra det möjligt för den enskilde att fortsätta arbeta trots sin skada eller sjukdom, eller att arbeta i högre utsträckning än vad som annars hade varit möjligt. Ett pågående sjukfall eller rehabiliteringsärende är inte en förutsättning för rätt till bidrag till arbetshjälpmedel. Den försäkrade bedömdes behöva arbetshjälpmedlet som ett led i sin rehabilitering. En ledamot var skiljaktig i kammarrätten och framhöll att begreppet rehabilitering bör ges en vidare tolkning. Enbart den omständigheten att rattspinnaren gjort det möjligt för den försäkrade att arbeta i en större omfattning innebär inte per automatik att det är fråga om ett led i rehabiliteringen (jämför 30 kap. 5 § SFB). Rattspinnaren har inte varit en förutsättning för den försäkrades rehabilitering, varför överklagandet borde ha bifallits.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

Kammarrätten i Stockholm, mål nr 3646-21

Frågan: Frågan i målet är om det föreligger sådana liknande skäl som krävs för att den försäkrade skulle få fullgöra sin återbetalningsskyldighet genom att överlåta arbetshjälpmedlet till Försäkringskassan.

Bakgrund: Den försäkrade hade ansökt om och beviljats bidrag till arbetshjälpmedel i form av ett hörselhjälpmedel. Efter att den försäkrade slutat använda hjälpmedlet beslutade Försäkringskassan att bidraget skulle betalas tillbaka. Den försäkrade fick välja att fullgöra sin återbetalningsskyldighet genom betalning i pengar eller genom att överlåta hjälpmedlet till Försäkringskassan. Hen valde att överlåta hjälpmedlet. Förvaltningsrätten biföll allmänna ombudets överklagande och bedömde att återbetalningsskyldigheten istället skulle fullgöras genom betalning i pengar. Allmänna ombudet bytte inställning i kammarrätten och yrkade att återbetalningsskyldigheten skulle ske genom att överlåta hjälpmedlet.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avslog överklagandet och instämde i förvaltningsrättens bedömning. Det faktum att återbetalningsskyldigheten kan fullgöras genom överlåtelse av hjälpmedlet tyder på att Försäkringskassan har ett visst bedömningsutrymme, medan den försäkrade inte har någon ovillkorlig rätt att få välja mellan att betala tillbaka bidraget eller överlåta hjälpmedlet. Återbetalningsskyldigheten kan fullgöras genom att hjälpmedlet överläts till Försäkringskassan om den försäkrade blir arbetsoförmögen eller om det finns andra liknande skäl. De liknande skälen måste likna de skäl då den försäkrade blir arbetsoförmögen. Den fördelaktigare formen av återbetalning genom överlåtelse är således förenad med kravet att den försäkrade ska vara arbetsoförmögen eller andra liknande skäl. Enligt förvaltningsrätten framstod det snarast som att hjälpmedlet inte fungerat som önskat i hens arbete, vilket inte är liknande skäl som arbetsoförmåga. Den försäkrade skulle därför fullgöra återbetalningsskyldigheten genom återbetalning i pengar.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade domen till HFD, som inte beviljade prövningstillstånd (mål nr 1891-22).

Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 417-21

Frågan: Frågan i målet är om det föreligger sådana liknande skäl som krävs för att den försäkrade skulle få fullgöra sin återbetalningsskyldighet genom att överlåta arbetshjälpmålet till Försäkringskassan.

Bakgrund: Den försäkrade hade beviljats bidrag till arbetshjälpmål i form av ett hörselhjälpmål som skulle kopplas till hans befintliga hörapparat. Efter byte av hörapparat slutade han att använda hjälpmålet. Försäkringskassan beslutade att han skulle betala tillbaka bidraget, men fick välja att fullgöra återbetalningsskyldigheten genom betalning i pengar eller genom att överlåta hjälpmålet. Den försäkrade valde att överlåta hjälpmålet. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten, som avslag överklagandet, anförde att det saknas närmare vägledning i frågan om vad som ska anses utgöra liknande skäl. Utgångspunkten bör vara att sådana skäl är jämförbara med att den enskilde blir arbetsoförmögen och därmed förhindrad att använda arbetshjälpmålet. Så kan vara fallet om den försäkrade på grund av oförutsedd sjukdom visserligen bibehåller sin arbetsförmåga, men på grund av sjukdomen blir förhindrad att använda det specifika arbetshjälpmålet. Den försäkrade hade drabbats av en oförutsedd sjukdom vilket medförde att han inte längre kunde använda sig av sitt arbetshjälpmål. Det har därför förelegat sådana liknande skäl som krävs för att den försäkrade ska få fullgöra sin återbetalningsskyldighet genom överlåtelse av arbetshjälpmålet till Försäkringskassan.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

4. Arbetskadeförsäkringen

Allmänna ombudet har fått en kammarrättsdom om arbetskadeförsäkring.

Kammarrätten i Stockholm, mål nr 533-22

Frågan: Frågan i målet är om en skada, som inträffat under arbetstid vid distansarbete i hemmet, ska omfattas av arbetsskadelagstiftningen.

Bakgrund: Den försäkrade arbetade på distans i sitt hem vid olyckstillfället och hade uppgett att hans arbetsgivare uppmanat de som kunde arbeta hemifrån att göra det. I hemmet befann sig även den försäkrades hund. När den försäkrade reste sig upp från skrivbordet för att ställa sin kaffekopp i köket hoppade hunden upp och råkade skalla den försäkrade över munnen, vilket föranledde en tandskada. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avslag överklagandet och anförde inledningsvis att det saknade betydelse om arbetet i hemmet var beordrat av arbetsgivaren eller om det skett frivilligt från arbetstagarens sida. Avgörande var däremot om arbetet i hemmet varit tillåtet av arbetsgivaren. Det framgår inte annat

än att den försäkrades arbete i hemmet den aktuella dagen var tillåtet av hens arbetsgivare. Att hen utförde sitt arbete i hemmet får därför anses ha legat i arbetsgivarens intresse. Den olycka som ledde till tandskadan orsakades dock av den försäkrades hund. Med hänsyn till att olycksfallet orsakades av hunden kan den aktuella aktiviteten inte anses ha ett samband med den försäkrades arbete. Den aktuella tandskadan har därför inte uppkommit till följd av ett olycksfall i arbetet.

Kommentar: Allmänna ombudet har överklagat domen till HFD, som beviljat prövningstillstånd (mål nr 3375-22).

5. Assistansersättning

Allmänna ombudet har fått tre kammarrättsdomar om assistansersättning.

Kammarrätten i Stockholm, mål nr 2097-21

Frågan: Frågan i målet är om Försäkringskassan, inom ramen för en ansökan om fler timmar med assistansersättning, är oförhindrad att ompröva rätten till tidigare beviljad assistansersättning.

Bakgrund: Den försäkrade var sedan tidigare beviljad assistansersättning. När den försäkrade slutat i daglig verksamhet ansökte hen om fler assistanstimmar. Försäkringskassan avlog ansökan om utökade assistanstimmar med motiveringen att det skett praxisförändringar avseende vissa av den försäkrades hjälpbehov. Hen hade inte haft rätt till assistansersättningen om det varit fråga om en förstagångsansökan, men då det inte skett några väsentliga förändringar som är hänförliga till den försäkrade fick hen behålla tidigare beviljade assistanstimmar. Förvaltningsrätten avlog allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten, som avlog överklagandet, anförde att Försäkringskassans prövningsram vid en ansökan om fler timmar med assistansersättning är densamma som vid en nyansökan. Försäkringskassan är därför inte förhindrad att göra en ny bedömning av den försäkrades grundläggande behov med anledning av ändrad rättspraxis vid en prövning av en ansökan om fler timmar.

Kommentar: Allmänna ombudet har överklagat domen till HFD, som ännu inte tagit ställning till frågan om prövningstillstånd (mål nr 2060-22).

Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 949-21

Frågan: Frågan i målet är om ökade lönekostnader, till följd av att assistans utförs på obekvämt arbetstid, är sådana särskilda skäl att ett högre timbelopp kan lämnas.

Bakgrund: Den försäkrade ansökte om ett högre timbelopp än det s.k. schablonbeloppet på grund av bl.a. höga lönekostnader i form av tillägg för obekvämt arbetstid (OB-tillägg). Försäkringskassan beslutade att inte bevilja den försäkrade ett högre timbelopp med motiveringen att det inte är hens behov som gör att assistansinsatserna kostar mer än schablonbeloppet. Förvaltningsrätten avlog allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten, som avlog överklagandet, anförde att många försäkrade som har assistansersättning är i behov av assistans även under obekväma arbetstider. För de som under dagtid vistas i skola eller i daglig verksamhet utan assistans bör det vara vanligt förekommande att en stor del av assistansen utförs på obekväma arbetstider. Dessa förhållanden talar för att lagstiftaren beaktat det som normalt och måste anses ingå i schablonbeloppet. En annan bedömning skulle medföra att undantaget närmast blir norm. Den omständigheten att assistansen utförs på obekväm arbetstid kan inte generellt medföra att det finns särskilda skäl. Om den försäkrade väljer att förlägga sina assistanstimmar så att fler timmar än nödvändigt utförs på obekväm arbetstid är det något som måste beaktas vid bedömningen av särskilda skäl för ett högre timbelopp.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 1350-21

Frågan: Frågan i målet är om det finns sådana särskilda skäl att assistansersättning kan lämnas vid kortare sjukhusvistelse. I målet uppkommer även frågan om föräldraansvarets betydelse för ett barn som är 14 år.

Bakgrund: Den försäkrade ansökte om fler timmar med assistansersättning. Ansökan avsåg bl.a. assistansersättning vid kortare sjukhusvistelse. Försäkringskassan bedömde att det saknades särskilda skäl att bevilja assistansersättning vid kortare sjukhusvistelse. Bedömningen var att behovet av hjälp i en sådan situation ska tillgodoses genom föräldraansvaret. Den försäkrade var vid tidpunkten 14 år gammal. Förvaltningsrätten avlog allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten, som avlog överklagandet, ansåg att den omständigheten att en försäkrad är beviljad assistansersättning för bl.a. stöd vid kommunikation som ett grundläggande behov inte i sig innebär att det finns särskilda skäl för assistansersättning under kortare sjukhusvistelse. I normalfallet kan det förväntas att en förälder till ett barn i 14-årsåldern är närvarande som stöd för att kommunicera med barnet och sjukvårdspersonal om barnet läggs in på sjukhus. Att den försäkrade även hade viss förmåga att själv förmedla sin vilja till omgivningen i kombination med sjukvårdshuvudmannens erfarenhet och kunskap beaktades. Den försäkrades hjälpbehov under sjukhusvistelsen ansågs därför tillgodosett genom sjukvårdshuvudmannens ansvar och föräldraansvaret. Något skäl för att bevilja assistansersättning under kortare sjukhusvistelse fanns därför inte.

Kommentar: Allmänna ombudet har överklagat domen till HFD, som ännu inte tagit ställning till frågan om prövningstillstånd (mål nr 6753-22).

6. Bilstöd

Allmänna ombudet har fått tre kammarrättsdomar om bilstöd.

Kammarrätten i Stockholm, mål nr 5362-21

Frågan: Frågan i målet är gränsdragningen mellan vad som kan definieras som service eller reparation av en anordning (styrssystem), för vilken den försäkrade tidigare beviljats bilstöd i form av anpassningsbidrag.

Bakgrund: I bilens specialanpassade styrsystem fanns ett fast monterat batteri, som nu hade gått sönder. Den försäkrade kunde därför inte använda bilen. Batteriet hade kortare livslängd än resten av anordningen, men hade aldrig bytts ut. Bilstöd kan beviljas för reparation av en anordning som en försäkrad fått anpassningsbidrag för. Detta gäller dock inte för löpande service. Försäkringskassan bedömde att det var fråga om en reparation och beviljade bilstöd. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avslag överklagandet och anförde att begreppet reparation inte är närmare definierat i SFB. Inte heller i förarbetena utvecklas vad som avses med begreppet. Enligt kammarrättens mening borde en reparation dock förutsätta att något har gått sönder i den särskilda anordningen som anpassningsbidrag lämnats för. Batteriet hade en begränsad livslängd och kunde därför behöva bytas ut efter en viss tid. Kammarrätten ansåg att utredningen inte gav något klart svar på frågan om problemet med styrsystemet berodde på att batteriet var uttjänt och behövde bytas ut eller på att något gått sönder i styrsystemet. Annat hade inte framkommit än att det plötsligt hade uppstått ett problem med batteriet till styrsystemet som behövt åtgärdas för att bilen ska kunna återställas i brukbart skick. De åtgärder som vidtogs är därmed att bedöma som reparation i den mening som avses i 52 kap. 8 § första stycket 3 SFB.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 2105-21

Frågan: Frågan i målet är om den försäkrade uppfyllde villkoren i 52 kap. 10 § första stycket 3 och 13 § andra stycket SFB och därmed tillhörde bidragsgrupp 3 för bilstöd.

Bakgrund: Den försäkrade hade ansökt om bilstöd i form av grundbidrag, tilläggsbidrag och anpassningsbidrag. När hen inte inkom med kostnadsförslag på hur en personbil lämpligen skulle anpassas för att hen skulle kunna köra den själv, bedömde Försäkringskassan att hen inte tillhörde någon av bilstödsgrupperna och att hon därför inte hade rätt till bilstöd. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten biföll delvis överklagandet och bedömde att den försäkrade uppfyllde villkoren för att tillhöra en bidragsgrupp enligt 52 kap. 10 § första stycket 3 och 13 § andra stycket SFB. Kammarrätten konstaterade att det inte fanns lagstöd för att bilstöd i form av grundbidrag endast får beviljas en försäkrad som har angett en specifik fordonsmodell eller kommit in

med kostnadsförslag för behövlig efteranpassning. Den prövning som ska göras av villkoret i 52 kap 13 § andra stycket SFB är, enligt kammarrättens mening, begränsad till frågan om den försäkrade själv avser att köra det fordon som ska anskaffas, vilket förutsätter att den försäkrade har behörighet för den aktuella fordonstypen. Då den försäkrade i sin ansökan uppgett att hen själv skulle köra fordonet samt då hen hade körkort med villkor för personbil, bedömde kammarrätten att hen uppfyllde villkoren i 52 kap. 10 § första stycket 3 och 13 § andra stycket SFB.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 1481-21

Frågan: Frågan i målet är om, och i så fall i vilken utsträckning, anpassningsbidrag kan lämnas för anpassningar som görs i det fordon i vilket körträning genomförs. Även fråga om betydelsen av att körträning genomförs i ett annat fordon än det fordon som bilstöd har betalats ut för eller kommer att betalas ut för.

Bakgrund: Den försäkrade hade ansökt om bilstöd för att genomföra körträning i syfte att utreda om hen skulle kunna fungera som förare i en för hen anpassad personbil. Bland kostnadsposterna i ansökan fanns även kostnader för individuell anpassning av det fordon som skulle användas vid körträningen. Fordonet ägdes inte av den försäkrade. Allmänna ombudet överklagade till nackdel för den försäkrade och förvaltningsrätten biföll överklagandet. Allmänna ombudet bytte inställning i kammarrätten och överklagade till fördel för den försäkrade.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avlog överklagandet och uttalade att det inte uttryckligen framgår av förarbetena att avsikten är att körträning även ska kunna genomföras i ett annat fordon än det som senare ska komma att anpassas för den försäkrade eller hur en sådan situation ska bedömas. Kammarrätten instämde i förvaltningsrättens bedömning i frågan om anpassningsbidrag kan utgå för de i målet aktuella åtgärderna. Förvaltningsrätten hade bedömt att anpassningsbidrag för kostnader för körträning som utgångspunkt endast kan avse kostnader som är hänförliga till själva körträningen och således inte till anpassningsåtgärder i det fordon som brukas för körträningen. Undantag från detta är sådana åtgärder av mindre omfattande karaktär som krävs av säkerhetsskäl för att den som har uppsikt över körningen ska kunna ta över kontrollen av fordonet, och som inte redan är monterade i fordonet. Behovet av anpassningsåtgärder i det fordon som används för körning före ett beslut om anpassningsåtgärder får därmed tillgodoses på annat sätt.

Kommentar: Allmänna ombudet har överklagat domen till HFD som ännu inte tagit ställning till frågan om prövningstillstånd (mål nr 6433-22).

7. Bostadsbidrag

Allmänna ombudet har fått en kammarrättsdom om bostadsbidrag.

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 7617-21

Frågan: Frågan i målet är om den försäkrade kan anses bo tillsammans med sin före detta make. En delfråga är om bedömningen av detta ska göras på samma grunder både för rätten till bostadsbidrag och för rätten till underhållsstöd.

Bakgrund: Den försäkrade hade flera barn med sin före detta make. Mannen hade även barn med en annan kvinna, som han numera bodde tillsammans med. Den försäkrade hade uppgivit sig vara ensamstående i samband med ansökan om bostadsbidrag och underhållsstöd. Försäkringskassan hade bedömt att hon var att anse som ensamstående i ärendet om bostadsbidrag, men att hon var sammanboende med barnens far i beslutet om underhållsstöd. Förvaltningsrätten bedömde att den försäkrade var att anse som ensamstående vad gällde underhållsstöd, men inte vad gällde bostadsbidrag. Allmänna ombudet överklagade domen i den del som avsåg bostadsbidrag.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten upphävde såväl förvaltningsrättens dom som Försäkringskassans beslut. Kammarrätten påpekade att regleringen om bostadsbidrag i SFB bygger på att en sökande ska kategoriseras som antingen ensamstående eller make/sambo. Som regleringen är utformad förutsätter den därutöver att en person vid tillämpningen av bestämmelserna om bostadsbidrag kan anses vara make eller sambo endast i förhållande till en annan person. En annan sak är att det, enligt den så kallade generalklausulen i 97 kap. 29 § SFB, under vissa förutsättningar, kan beaktas inkomster från en partner vid bedömningen av rätten till bostadsbidrag, även om de inte är sambos (jämför HFD 2020 ref. 32). Av utredningen framgick att maken var folkbokförd på en annan adress med en annan kvinna som han hade barn tillsammans med. Den försäkrade kunde därför inte anses vara sambo med mannen. En prövning av tillämpligheten av generalklausulen i 97 kap. 29 § SFB aktualiserades därför. Målet visades åter till Försäkringskassan för en sådan prövning.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

8. Bostadstillägg

Allmänna ombudet har fått två kammarrättsdomar om bostadstillägg.

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 4678-21

Frågan: Frågan i målet är om rätt till bostadstillägg föreligger då pensionären har sin försörjning genom ålderspension och har tagit ut all ålderspension, utom ett försumbart belopp i premiepension.

Bakgrund: Pensionären ansökte om bostadstillägg i maj 2019. På uppmaning av Pensionsmyndigheten, efter att det framkommit att pensionären inte tagit ut sin premiepension, ansökte hen om, och beviljades, hel premiepension från och med november 2019. Premiepensionen motsvarade sex kronor i månaden.

Pensionsmyndigheten beslutade att bevilja bostadstillägg från och med november 2019 och avslå ansökan för tiden dessförinnan. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten, som avslag överklagandet, bedömde att regelverket ska tolkas så att bostadstillägg i den aktuella situationen kan beviljas först från och med den månad pensionären tar ut hel allmän ålderspension, vilket inkluderar premiepension oavsett beloppet på den förmånen. För att uppnå en enhetlig tillämpning av bestämmelsen om bostadstillägg för pensionärer är kravet på att ta ut hel ålderspension ändamålsenligt och rimligt i förhållande till att det rör sig om en ansökan om en förmån. Att frånga utgångspunkten att en förmån beviljas från den tidpunkt då den enskilde uppfyller förutsättningarna för den var enligt kammarrättens mening inte aktuellt. Pensionsmyndigheten hade således tillämpat bestämmelsen i 101 kap. 3 § SFB korrekt och utfallet av tillämpningen stod inte heller i strid med proportionalitetsprincipen.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade domen till HFD, som ännu inte tagit ställning till frågan om prövningstillstånd (mål nr 3324-22).

Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 2298-21

Frågan: Frågan i målet är om rätt till bostadstillägg föreligger då pensionären har sin försörjning genom ålderspension och har tagit ut all ålderspension, utom ett försumbart belopp i premiepension.

Bakgrund: Pensionären ansökte om bostadstillägg från och med november 2018. På uppmaning av Pensionsmyndigheten i december 2019, efter att det framkommit att pensionären inte tagit ut sin premiepension, ansökte hen om, och beviljades, hel premiepension från och med januari 2020. Premiepensionen motsvarade två kronor i månaden. I januari 2020 beslutade Pensionsmyndigheten att bevilja bostadstillägg från och med samma månad och avslå ansökan för tiden dessförinnan. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten, som avslag överklagandet, instämde i förvaltningsrättens bedömning. Förvaltningsrätten hade uttalat att lagtextens lydelse inte gav något utrymme för en bedömning i den enskilda fallet beträffande om man tar ut hela eller delar av den allmänna ålderspensionen. Något utrymme för att ta hänsyn till storleken på den ålderspension som inte tas ut finns alltså inte. Inte heller finns någon ”ventil” där hänsyn kan tas till orimliga konsekvenser som regleringen kan få i det enskilda fallet. Det innebär också att hela premiepensionen, som är en del av ålderspensionen, ska tas ut för att bostadstillägg ska kunna beviljas. Det förhållande att utbetalningen av premiepensionen avser ett mycket ringa belopp jämfört med bostadstillägget påverkar inte bedömningen.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

9. Efterlevandeförmåner

Allmänna ombudet har fått två kammarrättsdomar om efterlevandeförmåner.

Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 984-22

Frågan: Frågan i målet är om det för beviljande av efterlevandepension krävs att föräldern är registrerad som avliden i folkbokföringsdatabasen eller om det är tillräckligt att det gjorts sannolikt att föräldern är avliden.

Bakgrund: En kvinna invandrade till Sverige år 2014 och var folkbokförd på samma adress som sin make. Maken ansökte i oktober 2020 om efterlevandestöd för sitt minderåriga barn och angav att maken avlidit medan hon var på besök i ett annat land. Pensionsmyndigheten beslutade att avslå ansökan med motiveringen att maken inte var registrerad som avliden hos Skatteverket. Förvaltningsrätten avslog allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten, som avslog överklagandet, ansåg att det saknas anledning att för sådana grundläggande personuppgifter i folkbokföringen som släktskap och det förhållandet att någon är död tillämpa ett lägre beviskrav än det som gäller för att en sådan uppgift ska registreras eller ändras i folkbokföringen. För ändring av registrerade identitetsuppgifter i folkbokföringen krävs att det klart framgår att de nya uppgifterna är riktiga. Samma beviskrav gäller för att någon ska avregistreras som avliden i folkbokföringen. Kammarrätten ansåg inte att det av utredningen i målet klart framgick att maken var avliden, försvunnen eller utan känd hemvist. Det saknades även skäl för att tillämpa bestämmelsen om bevislättning i 77 kap. 10 § SFB, eftersom det förutsätter att personen är försvunnen.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 990-22

Frågan: Frågan i målet är om det för beviljande av efterlevandepension krävs att föräldern är registrerad som avliden i folkbokföringsdatabasen eller om det är tillräckligt att det gjorts sannolikt att föräldern är avliden.

Bakgrund: En kvinna invandrade till Sverige år 2014 och var folkbokförd på samma adress som sin make. Maken ansökte i november 2020 om efterlevandestöd för sitt minderåriga barn och angav att maken avlidit medan hon var på besök i ett annat land. Pensionsmyndigheten beslutade att avslå ansökan med motiveringen att maken inte var registrerad som avliden hos Skatteverket. Förvaltningsrätten avslog allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten, som avslog överklagandet, ansåg att det saknas anledning att för sådana grundläggande personuppgifter i folkbokföringen som släktskap och det förhållandet att någon är död tillämpa ett lägre beviskrav än det som gäller för att en sådan uppgift ska registreras eller ändras i folkbokföringen. För ändring av registrerade identitetsuppgifter i folkbokföringen krävs att det klart framgår att de nya uppgifterna är riktiga. Samma beviskrav gäller för att någon ska avregistreras som avliden i folkbokföringen.

Kammarrätten ansåg inte att det av utredningen i målet klart framgick att maken var avliden. Maken var inte heller registrerad som försvunnen eller utan känd hemvist. Det saknas därför även skäl att tillämpa bestämmelsen om bevislättning i 77 kap. 10 § SFB, eftersom det förutsätter att personen är försvunnen.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

10. Etableringstillägg

Allmänna ombudet har fått en kammarrättsdom om etableringstillägg.

Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 3725-20

Frågan: Frågan i målet är om etableringstillägg kan beviljas en deltagare som inte står registrerad som vårdnadshavare för ett barn, men som har den faktiska vårdsnaden om barnet.

Bakgrund: De försäkrade ansökte om etableringstillägg för tre hemmavarande barn. Försäkringskassan beviljade etableringstillägg baserat på två av barnen. Det tredje barnet hade föräldrarna, enligt uppgifter från Skatteverket, inte vårdnad om. Etableringstillägget för det tredje barnet beviljades först efter det att allmän domstol fastställt att barnet stod under föräldrarnas gemensamma vårdnad. Förvaltningsrätten avslog allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten, som avslog överklagandet, uttalade följande. Med vårdnad förstås det juridiska ansvaret för barnets person, vilket är skilt från den faktiska vården om ett barn. Den nyanlände måste vara eller ha varit rättslig vårdnadshavare för att barnet ska anses vara ett hemmavarande barn i den mening som avses i aktuellt regelverk. Det är därmed inte tillräckligt att den nyanlände har haft den faktiska vården om barnet.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade domen till HFD som inte beviljade prövningstillstånd (mål nr 1898-22).

11. Försäkringstillhörighet

Allmänna ombudet har fått en kammarrättsdom om försäkringstillhörighet.

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 4548-21

Frågan: Frågan i målet är från och med vilken tidpunkt en försäkrad, som initialt beviljats uppehållstillstånd som medföljande anhörig till sin gäststuderande maka, kan anses som bosatt här i landet när han senare beviljas uppehållstillstånd på grund av arbete.

Bakgrund: Den försäkrade kom till Sverige i september 2018 och beviljades ett uppehållstillstånd som grundade sig på hans makas gäststudier. Den försäkrade ansökte om tillfällig föräldrapenning i februari 2020. Vid Försäkringskassans utredning framkom att maken fortfarande studerade i Sverige, men att den försäkrade beviljats ett nytt uppehålls- och arbetstillstånd. Försäkringskassan bedömde att den ursprungliga grunden för den försäkrades uppehållstillstånd

(makans studier) fortfarande kvarstod. Han var därför inte försäkrad för bosättningsbaserade förmåner. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten instämde i förvaltningsrättens bedömning och avslag allmänna ombudets överklagande. Förvaltningsrätten ansåg att avsikten med den försäkrades vistelse i Sverige initialt får anses ha varit makans studier. Eftersom maken fortfarande studerar och inte omfattas av den bosättningsbaserade försäkringen, där samma gäller för medföljande familjemedlemmar, är det inte visat att syftet med vistelsen har förändrats. Först när den försäkrades maka har avslutat sina studier har de möjlighet att visa att de avser att stanna i Sverige utöver det initiala syftet med vistelsen, dvs. makans studier. Det är först då de kan anses bosatta i Sverige.

Kommentar: Allmänna ombudet har överklagat domen till HFD, som ännu inte tagit ställning till frågan om prövningstillstånd (mål nr 2670-22).

12. Föräldrapenning

Allmänna ombudet har fått en kammarrättsdom om föräldrapenning.

Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 172-21

Frågan: Frågan i målet är om återställande av föräldrapenningdagar ska ske i samband med återkrav av felaktigt utbetald ersättning.

Bakgrund: Den försäkrade ansökte om och beviljades föräldrapenning för en tidsperiod om tolv månader. Efter tre månader upptäckte Försäkringskassan att det aktuella barnet rätteligen skulle anses bosatt och försäkrad för bosättningsbaserade förmåner i Sverige först från och med en senare tidpunkt. Försäkringskassan bedömde att den försäkrade hade fått föräldrapenning felaktigt utbetalt under perioden den 28 juni 2019 till och med den 19 juli 2019, men att hen inte hade kunnat inse att betalningen varit felaktig. Försäkringskassan återställde därefter de 16 föräldrapenningdagar som felaktigt hade betalats ut till den försäkrade. Allmänna ombudet överklagade till nackdel för den försäkrade och förvaltningsrätten biföll överklagandet. Allmänna ombudet bytte inställning i kammarrätten och överklagade till fördel för den försäkrade.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avslag överklagandet och instämde i förvaltningsrättens bedömning. Förvaltningsrätten ansåg att föräldrapenningdagarna inte skulle återställas till den försäkrade och uttalade att det saknas uttryckliga bestämmelser om återställande av utbetalda ersättningsdagar i SFB. Försäkringskassans beslut innebär att 16 föräldrapenningdagar återfördes till den försäkrade. Det är föräldrapenningdagar som hen redan fått ersättning för och som hen vid ett senare tillfälle har möjlighet att ansöka om och ta ut på nytt. Av 12 kap. 12 § SFB följer att föräldrapenning lämnas för ett begränsat antal dagar. Ett återställande innebär därmed att den försäkrade får fler föräldrapenningdagar än vad som följer av bestämmelsen. Det var därför inte rimligt att återställa redan uttagna och utbetalda föräldrapenningdagar när den felaktigt utbetalda ersättningen inte ska återbetalas.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD. HFD har genom sitt avgörande HFD 2022 ref. 34 klargjort rättsläget.

13. Merkostnadsersättning

Allmänna ombudet har fått två kammarrättsdomar om merkostnadsersättning.

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 4239-21

Frågan: Frågan i målet är om en merkostnad, i form av arvode för god man, är ersättningsbar först vid arvodesbeslutet.

Bakgrund: Den försäkrade hade god man sedan en tid tillbaka som hen själv betalade kostnaden för. Överförmyndarnämnden fattade två beslut om arvode till den gode mannen. Den försäkrade ansökte om merkostnadsersättning och Försäkringskassan beslutade att hen hade rätt till det, i olika nivåer. Försäkringskassan godtog kostnaderna för den gode mannen som en merkostnad först från och med beslutsmånaden för arvodesbesluten. Allmänna ombudet överklagade och yrkade att kostnaden för den gode mannen skulle tas upp för den tidsperiod under vilken den hade uppkommit. Förvaltningsrätten avslag överklagandet.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten instämde i förvaltningsrättens bedömning och avslag allmänna ombudets överklagande. Enligt domstolen finns det inget absolut krav på att en kostnad faktiskt ska ha uppkommit för att den ska utgöra en sådan merkostnad som kan ge rätt till merkostnadsersättning. Det måste dock med en rimlig grad av säkerhet kunna bestämmas en kostnadspost för att den ska kunna beaktas vid bedömningen av rätt till ersättning. Även om det första arvodesbeslutet avsåg kostnader för förfluten tid, så var det först i samband med arvodesbeslutet som kostnaden för god man med en rimlig grad av säkerhet kunde fastställas.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade domen till HFD, som inte beviljade prövningstillstånd (mål nr 3789-22).

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 6669-21

Frågan: Frågan i målet är om kostnaden för god man ska räknas upp till årsbasis vid bedömningen av rätt till merkostnadsersättning.

Bakgrund: Den försäkrade hade tills vidare en god man och ansökte om merkostnadsersättning. Försäkringskassan avslag ansökan med motiveringen att de godtagna merkostnaderna var lägre än 25 procent av prisbasbeloppet. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten instämde i förvaltningsrättens bedömning och avslag allmänna ombudets överklagande. Enligt domstolen finns det inget absolut krav på att en kostnad faktiskt ska ha uppkommit för att den ska kunna utgöra en sådan merkostnad som kan ge rätt till merkostnadsersättning. En viss kostnadspost måste dock kunna bestämmas med en rimlig grad av säkerhet för att kunna beaktas vid bedömningen av rätt till ersättning. Kostnader för god man för förfluten tid kan fastställas först genom överförmyndarnämndens

debiteringsbeslut. För tiden därefter går det inte att med tillräcklig grad av säkerhet fastställa om och vilka kostnader för god man den försäkrade kommer att ha framöver.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

Kammarrätten i Jönköping, mål nr 3033-21

Frågan: Frågan i målet är om kostnader för bilförsäkring, bilskatt och service för bilen utgör en ersättningsberättigad merkostnad enligt 50 kap. 9 § 3 SFB. En delfråga är om sådana kostnader går utöver en kostnad som är normal för en person utan funktionsnedsättning i motsvarande ålder.

Bakgrund: Den försäkrade, som tidigare beviljats bilstöd i form av grundbidrag och anskaffningsbidrag för inköp av en bil, ansökte om merkostnadsersättning bl.a. för bilkostnader. Försäkringskassan beslutade att bevilja den försäkrade merkostnadsersättning för kostnader för bilförsäkring, bilskatt och servicekostnader. Utan bilkostnaderna hade de sammanlagda kostnaderna inte uppgått till minst 25 procent av prisbasbeloppet och den försäkrade hade inte haft rätt till merkostnadsersättning. Allmänna ombudet överklagade beslutet till förvaltningsrätten. Förvaltningsrätten biföll allmänna ombudets överklagande och förklarade att den försäkrade inte hade rätt till merkostnadsersättning. Allmänna ombudet bytte inställning i kammarrätten och överklagade till fördel för den försäkrade.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten, som avslog överklagandet, ansåg att det i förarbetena inte finns en uppräkningslista av alla merkostnader som kan uppkomma till följd av funktionsnedsättningar. Förarbetena talar för att det inte ska göras en snäv bedömning av vad som kan utgöra en merkostnad. Eftersom den försäkrade till följd av sin funktionsnedsättning är i behov av bil för att transportera sig ingår även bilkostnaderna i sådana resekostnader som skulle kunna utgöra en merkostnad. Det är dock normalt förekommande att ha en bil och de därmed förenade kostnaderna. I utredningen är det inte visat att de kostnaderna som den försäkrade har för bilförsäkring, bilskatt och service går utöver normalvariationen. De ska därför inte ses som merkostnader.

Kommentar: Allmänna ombudet har överklagat domen till HFD, som ännu inte tagit ställning till frågan om prövningstillstånd (mål nr 553-23).

14. Omvårdnadsbidrag

Allmänna ombudet har fått fyra kammarrättsdomar om omvårdnadsbidrag.

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 1589-21

Frågan: Frågan i målet är vilken arbetsinsats som krävs för rätt till en fjärdedels respektive ett halvt omvårdnadsbidrag, dvs. vad som utgör mer än måttliga behov av omvårdnad och tillsyn i förhållande till stora behov av vård och tillsyn. I målet aktualiseras även frågan om betydande bundenhet till barnet för en förälder.

Bakgrund: Den försäkrade ansökte om omvårdnadsbidrag för sitt tonårsbarn. Försäkringskassan beviljade en fjärdedels omvårdnadsbidrag bl.a. med hänsyn till

att barnet kunde vara hemma själv under längre tider och att barnet praktiskt klarar de dagliga rutinerna efter påminnelse. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten gjorde samma bedömning som förvaltningsrätten och avslag allmänna ombudets överklagande. Enligt domstolen torde normalvariationen vad gäller föräldrars insatser vara betydande för ett barn som är 17 år gammalt. För att rätt till halvt omvårdnadsbidrag ska föreligga krävs att utredningen ger stöd för att barnets behov av omvårdnad och tillsyn är stora även när de bedöms utifrån normalvariationen. Allmänna ombudet har inte gjort sannolikt att barnet på grund av funktionsnedsättning har sådana stora behov av omvårdnad och tillsyn, utöver de behov som en vårdnadshavare normalt ska tillgodose, för att kunna beviljas ett halvt omvårdnadsbidrag.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 6063-21

Frågan: Frågan i målet är vilken arbetsinsats som krävs för rätt till ett helt omvårdnadsbidrag, dvs. vad som utgör särskilt stora behov av omvårdnad och tillsyn. En delfråga blir då hur bedömningen ska göras när fler än ett barns behov ska vägas in.

Bakgrund: Den försäkrade beviljades helt vårdbidrag för tre barn från och med september 2017. I beslutet framgick att barnen även hade annat samhällsstöd i form av skola och förskola. Den försäkrade ansökte nu om omvårdnadsbidrag för fyra barn. Försäkringskassan beviljade den försäkrade tre fjärdedelars omvårdnadsbidrag. Av beslutet framgår att Försäkringskassan vägt in föräldraansvar, annat samhällsstöd i form av skola och förskola samt att det finns samordningsvinster då barnen har likartade behov av omvårdnad och tillsyn. Barnens behov har bedömts vara mycket stora. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avslag allmänna ombudets överklagande. Kammarrätten menade att utgångspunkten för bedömningen av flera barns sammanlagda behov bör vara varje barns individuella behov av omvårdnad och tillsyn. Kammarrätten ansåg att två av barnens behov ensamt ger rätt till en fjärdedels omvårdnadsbidrag, medan det tredje barnets behov ger rätt till ett halvt omvårdnadsbidrag. Gällande det fjärde barnet ansåg inte kammarrätten att barnets behov ger någon rätt till omvårdnadsbidrag. Även om det fjärde barnets behov inte ensamt uppfyller förutsättningarna för omvårdnadsbidrag ska hennes behov beaktas vid bedömningen av barnens sammanvägda behov. Kammarrätten ansåg att vissa av barnens behov kan samordnas i stora delar då barnen har liknande problematik. Den försäkrade har själv uppgett att familjen till stor del lever på rutin. Barnens sammanlagda behov innebär förvisso en stor bundenhet för den försäkrade. Kammarrättens ansåg dock att det bör vägas in att fyra barn i motsvarande ålder utan funktionsnedsättningar också hade inneburit en relativt omfattande bundenhet för föräldern. Barnens sammanlagda behov av omvårdnad är mycket stora, men däremot inte särskilt stora vilket är en förutsättning för helt omvårdnadsbidrag. Att den försäkrade tidigare varit beviljat

ett helt omvårdnadsbidrag för tre av barnen utgjorde enligt kammarrätten inte skäl för en annan bedömning.

Kommentar: Allmänna ombudet har överklagat domen till HFD, som ännu inte tagit ställning till frågan om prövningstillstånd (mål nr 3259-22).

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 7006-21

Frågan: Frågan i målet är vilken arbetsinsats som krävs för rätt till trefjärdedels omvårdnadsbidrag, dvs. vad som utgör mycket stora behov av omvårdnad och tillsyn. En delfråga är hur bedömningen ska göras när fler än ett barns behov ska vägas in.

Bakgrund: Den försäkrade hade sedan tidigare ett halvt vårdbidrag för två barn. Försäkringskassan beviljade i det överklagade beslutet den försäkrade ett halvt omvårdnadsbidrag för tre barn. Beslutet motiverades med att de tre barnen har ett större omvårdnads- och tillsynsbehov än vad som är vanligt förekommande och bedöms vara utöver det ansvar som en förälder vanligtvis har för barn i samma åldrar. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avslag allmänna ombudets överklagande. Kammarrätten uttalade att vid flera barns sammanlagda behov ska bedömningen utgå från varje barns individuella behov. Domstolen ska därför först pröva barnens individuella behov och sedan väga samman dessa. Kammarrätten ansåg att två av barnen ensamt hade ett omvårdnadsbehov som medförde en rätt till en fjärdedels omvårdnadsbidrag. Det tredje barnet hade inte ensamt tillräckligt med omvårdnadsbehov för att en rätt till omvårdnadsbidrag skulle finnas. Vid den sammanvägda bedömningen ansåg kammarrätten att alla barnen hade likartade stödbehov. Även om en del individuella anpassningar krävs visar inte utredningen att det ger upphov till en flerdubbelinsats från föräldrarna. Vissa behov kan till stor del samordnas. Barnens sammanlagda behov av omvårdnad och tillsyn är stora, men inte mycket stora, och motsvarar därmed ett halvt omvårdnadsbidrag.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 2732-22

Frågan: Frågan i målet är dels vad som avses med begreppet annat samhällsstöd i 22 kap. 5 § SFB, dels på vilket sätt föräldraansvaret ska vägas in vid bedömningen av omvårdnadsbidrag.

Bakgrund: Den försäkrade hade sedan tidigare ett halvt vårdbidrag beviljat för sitt barn som hade anpassad skolgång och var i behov av omfattande stöd med skolarbetet, med bl.a. flera timmars förberedande insatser i veckan. Den försäkrade ansökte om ett halvt omvårdnadsbidrag för barnet. Försäkringskassan beslutade att avslå ansökan med motiveringen att det finns ett visst utökat behov av omvårdnad och tillsyn utöver vad som är vanligt för ungdomar i motsvarande ålder utan funktionsnedsättning. Det omvårdnads- och tillsynsbehov som ligger utanför det normala föräldraansvaret och skolans ansvar är inte tillräckligt omfattande för att ge rätt till omvårdnadsbidrag. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten biföll delvis allmänna ombudets överklagande och beviljade den försäkrade en fjärdedels omvårdnadsbidrag. Utredningen i målet visar att barnet har mer än måttliga behov av omvårdnad och tillsyn. Kammarrätten tog bl.a. fasta på skolsituationen. Kammarrätten lyfte även fram att gymnasieskola visserligen inte har som primärt syfte att tillgodose samma behov av omvårdnad och tillsyn som skolpliktig skola. Det är dock en offentligt finansierad verksamhet som i praktiken kan medföra att ett barns behov av omvårdnad och tillsyn tillgodoses under tiden som barnet befinner sig där. I den mån gymnasieskolan tillgodoser sådana behov kan inte omvårdnadsbidrag utgå för att täcka samma behov av vård. I nu aktuellt mål tillgodosågs inte barnets behov av vård genom gymnasieskolan som ett annat samhällsstöd. Angående föräldransvaret ansåg kammarrätten att det är försumbart för ett barn i 17-årsåldern.

Kommentar: Allmänna ombudet har överklagat domen till HFD, som ännu inte tagit ställning till frågan om prövningstillstånd (mål nr 429-23).

15. Sjukpenning

Allmänna ombudet har fått fyra kammarrättsdomar om sjukpenning.

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 3154-21

Frågan: Frågan i målet är om det finns ett krav på att ansökan om föräldrapenning ska ha gjorts för att sjukpenning ska kunna lämnas.

Bakgrund: Den försäkrade fick barn den 16 januari 2020 och fick sjukpenning utbetalt till och med den 20 januari 2020. Den försäkrade tog därefter ut dubbeldagar under en period. Från och med den 15 februari 2020 blev den försäkrade sjukskriven och ansökte om sjukpenning. Försäkringskassan beslutade att den försäkrade inte hade rätt till sjukpenning under perioden 15 februari–28 februari 2020. Anledningen var att den försäkrade inte hade skickat in någon ansökan om föräldrapenning för den aktuella perioden innan sin sjukdom. Förvaltningsrätten avslog allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten, som avslog allmänna ombudets överklagande, ansåg att sjukpenning enligt 28 kap. 6 § första stycket SFB lämnas för tid då den försäkrade annars skulle ha fått föräldrapenning. Bestämmelsens ordalydelse talar för att alla förutsättningar för att få föräldrapenning måste vara uppfyllda för att sjukpenning ska kunna lämnas. Den försäkrade hade inte ansökt om föräldrapenning för den aktuella perioden innan ansökan om sjukpenning lämnades in. Perioden utgör därför inte en tid då den försäkrade annars skulle ha fått sjukpenning. Det innebär att den försäkrade inte heller har rätt till sjukpenning under de aktuella dagarna.

Kommentar: Allmänna ombudet har överklagat domen till HFD, som ännu inte tagit ställning till frågan om prövningstillstånd (mål nr 2979-22).

Kammarrätten i Stockholm, mål nr 8285-21

Frågan: Frågan i målet är om en anställd försäkrad, som är tjänstledig för vård av barn enligt föräldraledighetslagen (1995:584), måste ha ansökt om föräldrapenning för att ha rätt till sjukpenning de första fjorton dagarna i en sjukperiod.

Bakgrund: Den försäkrade hade två barn. Vid tidpunkten för det överklagade beslutet hade den försäkrade inte börjat ta ut föräldrapenning för det yngsta barnet. Den försäkrade ansökte om hel sjukpenning och uppgav att det inte fanns en avsikt att ansöka om föräldrapenning för de aktuella dagarna. Försäkringskassan beslutade att den försäkrade inte hade rätt till sjukpenning under sjukperiodens första 14 dagar. Beslutet motiverades med att eftersom den försäkrade inte skulle ha fått föräldrapenning för perioden, så förelåg inte heller någon rätt till sjukpenning. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten, som avslag överklagandet, ansåg att det i förarbetena har uttalats att det ska vara en förutsättning för rätt till sjukpenning under de första 14 dagarna i ett sjukfall att den försäkrade avstått från förvärvsarbete på grund av sjukdomen. Det får till följd att den försäkrade inte får sjukpenning under de dagar då han eller hon inte skulle arbetat med anledning av kompensationsledighet eller tjänstledighet av annan orsak. I vissa fall finns det dock skäl att utge sjukpenning även för dagar då den försäkrade inte skulle ha arbetat. Detta gäller tid då den försäkrade uppbär föräldrapenning, eftersom ersättningen som uppbärs träder i stället för arbetsinkomst och detta motiverar att sjukpenning utges vid sjukdom. Mot bakgrund av syftet med bestämmelserna ansåg kammarrätten att den omständigheten att den försäkrade varken hade tagit ut eller tänkt ta ut föräldrapenning under den aktuella perioden, medför att det inte utgör tid då den försäkrade annars skulle ha fått föräldrapenning. Eftersom den försäkrade inte fått någon ersättning som trätt i stället för arbetsinkomsten kunde inte sjukpenning lämnas.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 1810-20

Frågan: Frågan i målet är om det kan ställas ett krav på sjukanmälan inom sju dagar när den försäkrade, i ett pågående sjukpenningärende, begär högre ersättningsnivå eftersom hen till följd av ett försämrat hälsotillstånd fått arbetsförmågan ytterligare nedsatt.

Bakgrund: Den försäkrade har varit sjukskriven i olika omfattning under några års tid. I februari 2019 ansökte den försäkrade retroaktivt om hel sjukpenning för den 20 och 21 april 2017, under en period där den försäkrade varit halvt sjukskriven och uppburit halv sjukpenning. Försäkringskassan beviljade hel sjukpenning för de två dagarna. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten, som avslag allmänna ombudets överklagande, uttalade att den sjukdom som den försäkrade ansökt om hel sjukpenning för är ett nytt sjukdomsfall och det krävs därför en ny sjukanmälan inom sju dagar. Undantag från kravet på anmälan inom sju dagar gäller dock om

det funnits hinder mot att göra en anmälan eller om det finns särskilda skäl för att sjukpenning ändå ska lämnas. Syftet med anmälningsskyldigheten är att Försäkringskassan ska få kännedom om sjukdomsfallet och kunna vidta kontrollåtgärder samt så tidigt som möjligt kunna vidta rehabiliterande åtgärder. Eftersom Försäkringskassan redan känner till arbetsförmågan fyller en ytterligare anmälan inte något praktiskt behov, trots att det sker en försämring i hälsotillståndet. Det har därför inte funnits anledning för den försäkrade att anta att en ny sjukanmälan behövdes. Mot denna bakgrund ansåg kammarrätten att det funnits särskilda skäl för att bevilja den försäkrade sjukpenning i högre omfattning.

Kommentar: Allmänna ombudet har överklagat domen till HFD, som ännu inte tagit ställning till frågan om prövningstillstånd (mål nr 5070-22).

Kammarrätten i Jönköping, mål nr 449-21

Frågan: Frågan i målet är om det finns ett krav på att ansökan om föräldrapenning ska ha gjorts för att sjukpenning ska kunna lämnas.

Bakgrund: Den försäkrade fick barn i april 2020 och var därefter föräldraledig med ett föräldrapenninguttag om fem dagar i veckan. Den försäkrade ansökte om sjukpenning för perioden 21-30 september 2020. Försäkringskassan beviljade sjukpenning för perioderna 21-25 september respektive 28-30 september 2020. Försäkringskassan bedömde att den försäkrade inte hade rätt till sjukpenning för 26-27 september eftersom hen inte hade ansökt om föräldrapenning för dessa dagar före sjukfallet. Förvaltningsrätten avslog allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avslog allmänna ombudets överklagande. Enligt kammarrätten är syftet med bestämmelsen i 28 kap. 6 § första stycket 2 SFB att den försäkrade ska ersättas för förlorad arbetsinkomst eller ersättning som träder i stället för arbetsinkomsten. Bestämmelsens ordalydelse och de förarbetsuttalanden som förvaltningsrätten hänvisat till medför att en ansökan om föräldrapenning måste göras på förhand för att kalenderdagsberäknad sjukpenning ska kunna lämnas. Den försäkrade hade inte ansökt om föräldrapenning för perioden 26-27 september 2020 på förhand och har därmed inte haft någon ersättning som trätt i stället för arbetsinkomst. Den aktuella perioden är således inte tid då den försäkrade annars skulle fått föräldrapenning i den mening som avses i bestämmelsen.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

16. Sjukpenninggrundande inkomst (SGI)

Allmänna ombudet har fått fem kammarrättsdomar om SGI.

Kammarrätten i Jönköping, mål nr 288-21

Frågan: Frågan i målet är vilka inkomster och vilken tidsperiod som skulle beaktas vid beräkning av SGI utifrån historiska inkomster.

Bakgrund: Den försäkrade hade en deltidsanställning där inkomsterna varierade från månad till månad. I juli 2019 utreddes den försäkrades SGI, eftersom hen

hade ansökt om sjukpenning. Försäkringskassan valde perioden mars – juni 2019 (fyra månader) som grund för beräkningen av årsarbetstid och SGI. Förvaltningsrätten upphävde beslutet och förklarade att den försäkrades SGI skulle beräknas utifrån inkomsterna under perioden januari - juni 2019 (sex månader). Allmänna ombudet bytte delvis inställning i kammarrätten och yrkade att SGI skulle beräknas utifrån inkomsterna som hen hade tolv månader innan ansökan om sjukpenning.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten, som avlog allmänna ombudets överklagande, konstaterade att den försäkrade var anställd vid behov med varierande sysselsättningsgrad och därmed hade oregelbundna inkomster. Någon avtalad framtida inkomst fanns inte vid tidpunkten för sjukpenningansökan. Det fanns därför skäl att beräkna hens SGI med ledning av tidigare inkomster från anställningen. En sådan beräkning ska baseras på inkomster från den tidsperiod som ger den mest rättvisande prognosen för den förväntade inkomsten. Några skäl för varför en beräkning baserad på en period om tolv månader före ansöknings-tidpunkten skulle ge en mer rättvisande bild av årsinkomsten i just detta fall hade inte framkommit.

Kommentar: Allmänna ombudet har överklagat domen till HFD, som meddelat prövningstillstånd (mål nr 6179-22).

Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 473-21

Frågan: Frågan i målet är rätten till och beräkning av SGI för en försäkrad som uppbär tjänstepension.

Bakgrund: Den försäkrade avslutade sin anställning som boendestödare i april 2018 och var därefter arbetslös. Från och med den 1 maj 2019 uppbär den försäkrade tjänstepension. I samband med den försäkrades sjukpenningärende utredde Försäkringskassan inkomstförhållandena och bedömde att den försäkrade inte hade rätt till en SGI från och med den 1 maj 2019. Den försäkrade begärde omprövning, varvid Försäkringskassan bedömde att den försäkrade hade rätt till en SGI som fastställdes från och med den 1 maj 2019. Förvaltningsrätten avlog allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten biföll allmänna ombudets andrahandsyrkande och fastställde en SGI om 184 600 kr. Begreppet lön får anses avse grundlön plus de lönetillägg i form av OB-ersättning och beredskapsersättning som den försäkrade har haft i sin senaste anställning. Inkomsten i form av tjänstepension understiger därmed 60 procent av lönen och villkoren för att få en SGI fastställd är således uppfyllda. Begreppet lön i 26 kap. 27 § SFB ska tolkas på samma sätt som i 26 kap. 26 § SFB, vilket innebär att SGI ska beräknas på grundval av lönen närmast före pensionsavgången. SGI:n får då inte överstiga åtta prisbasbelopp och inkomsten ska vid beräkningen minskas med tjänstepensionen. Med detta får förstås att det är den inkomst som legat till grund för beräkningen av SGI:n som avses. Den försäkrades SGI beräknades till 184 000 kr, vilket inte överstiger åtta prisbasbelopp.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 226-21

Frågan: Frågan i målet är om SGI kan beräknas utifrån historiska inkomster av eget arbete och historisk arbetstid när uppgifter om varaktiga framtida inkomster saknas. En fråga är även om en historisk SGI ska beräknas på sex eller tolv månaders inkomst eller annan tidsperiod.

Bakgrund: I samband med att den försäkrade ansökte om föräldrapenning utredde Försäkringskassan hens SGI. Enligt inkomstuppgifter från arbetsgivaren hade den försäkrade arbetat under de tolv månader som föregick föräldraledigheten, med en inkomst på 118 525 kr och en arbetstid på 918 timmar. SGI fastställdes utifrån inkomst och arbetstid under de sex månader som föregick föräldraledigheten. Dessa uppgifter har sedan multiplicerats med två för att få fram en årsinkomst och årsarbetstid som uppgick till 100 620 kr samt 776 timmar. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten biföll allmänna ombudets överklagande och beslutade att den försäkrades SGI skulle beräknas utifrån de inkomster som den försäkrade haft under tolv månadersperioden. Det finns inget hinder mot att beakta inkomster under en period som överstiger sex månader. Om det framkommer att en beräkning utifrån fler än sex månader skulle ge ett mer rättvisande antagande om den förväntade årsinkomsten bör beräkningen göras på sådant sätt, exempelvis vid en behovsanställning som innebär att den försäkrade har oregelbundna inkomster under året. I nu aktuellt mål har den försäkrades arbetstid varierat från månad till månad och det finns anledning att anta att det kommer vara på det sättet även i framtiden, givet att den försäkrade är behovsanställd. Den mest rättvisande beräkningen av den försäkrades SGI är då att beakta inkomsterna utifrån en tolv månadersperiod.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 1963-20

Frågan: Frågan i målet är om det utökade SGI-skyddet vid avbrott i arbetssökande kan användas mer än en gång och i så fall under vilka förutsättningar.

Bakgrund: Den försäkrade var arbetslös och hade beviljats sjukpenning vid olika perioder för i princip samma sjukdomsbesvär. Vid SGI-utredningar i samband med anspråk på sjukpenning framgick att den försäkrade inte varit arbetssökande under perioder som efterföljt perioder med sjukpenning. Eftersom glappet varit kortare än 25 arbetsdagar har den försäkrade dock ansetts ha ett SGI-skydd. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avslag allmänna ombudets överklagande. Mot bakgrund av bestämmelsens ordalydelse kan det inte anses föreligga något hinder mot att tillämpa det utökade SGI-skyddet vid flera efterkommande perioder med sjukpenning. Det finns inget stöd vare sig i praxis eller i förarbeten för att inte tillämpa bestämmelsen enligt dess ordalydelse. När den försäkrade ansökte om sjukpenning hade det inte gått 25 arbetsdagar sedan rätten till sjukpenning hade upphört i föregående period. Den försäkrade har därmed haft rätt att stå kvar i den tidigare fastställda SGI:n.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

Kammarrätten i Jönköping, mål nr 1945-21

Frågan: Frågan i målet är om en SGI kan beräknas utifrån principen om nytillträde på arbetsmarknaden när inkomsterna kommer från en behovsanställning och arbetet påbörjats redan innan avslutad gymnasieutbildning.

Bakgrund: Den försäkrade arbetade parallellt med sina gymnasiestudier som timanställd lastbilschaufför från och med januari 2019. Den 14 juni 2019 avslutades gymnasiestudierna och den försäkrade började arbeta i betydligt större omfattning hos samma arbetsgivare tre dagar senare. Den 10 juli 2019 ansökte den försäkrade om sjukpenning och förklarade att avsikten varit att fortsätta arbeta, inte studera. Försäkringskassan ansåg att den försäkrade kvalificerat sig för en SGI genom nytillträde i arbetslivet. Förvaltningsrätten avslog allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avslog allmänna ombudets överklagande. Det har i praxis lagts stor vikt vid den försäkrades avsikt att fortsätta arbeta i samma omfattning, trots att anställningen kommer att upphöra inom sex månader. Samma vikt ska läggas vid den försäkrades avsikt i situationer där osäkerheten beror på andra faktorer hänförliga till anställningen, såsom att det rör sig om en behovsanställning. Det saknades skäl att beräkna den försäkrades SGI på ett annat sätt än vad Försäkringskassan gjort i sitt beslut. En ledamot var skiljaktig i kammarrätten och menade att den försäkrades behovsanställning, med utökat arbetsutbud efter avslutade gymnasiestudier, enbart pågått i ett par veckor och att anställningsformen av ett framtida arbete var oviss. Därmed var det inte fråga om ett nytillträde på arbetsmarknaden.

Kommentar: Allmänna ombudet har överklagat domen till HFD, som ännu inte tagit ställning till frågan om prövningstillstånd (mål nr 6055-22).

17. Underhållsstöd

Allmänna ombudet har fått tre kammarrättsdomar om underhållsstöd.

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 7001-21

Frågan: Frågan i målet är om presumtionen för samlevnad var bruten när föräldrarna levde åtskilda på grund av ett myndighetsbeslut.

Bakgrund: Ett föräldrapar var gifta med varandra och folkbokförda på samma adress, när boföräldern ansökte om underhållsstöd för de två gemensamma barnen. Den andra föräldern befann sig på anstalt och avtjänade ett fängelsestraff om tre år och sex månader. Försäkringskassan beviljade boföräldern underhållsstöd. Förvaltningsrätten avslog allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten, som avslog överklagandet, instämde i förvaltningsrättens bedömning. När den ene föräldern under en längre tid vistas på kriminalvårdsanstalt, utan faktisk möjlighet att delta i någon egentlig form av hushållsgemenskap eller att bidra till barnens underhåll, får samlevnaden anses

vara bruten. De principer som följde av FÖD 1989:42 fick fortfarande anses tillämpliga för denna situation. Boföräldern ansågs ha visat att föräldrarna inte bodde tillsammans i lagens mening.

Kommentar: Allmänna ombudet har överklagat domen till HFD, som inte beviljade prövningstillstånd (mål nr 2044-22).

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 4232-21

Frågan: Frågan i målet är vad som utgör en sådan annan omständighet som gör det sannolikt att föräldrarna bor tillsammans.

Bakgrund: Föräldrarna hade ett gemensamt barn, men var inte gifta med varandra. De bodde i olika länder på grund av att den ena föräldern inte hade fått uppehållstillstånd i Sverige. Boföräldern hade uppgivit att paret avsåg att bo tillsammans så snart den andra föräldern fått uppehållstillstånd. Försäkringskassan avslag ansökan om underhållsstöd för det gemensamma barnet eftersom det förelåg en relation mellan föräldrarna. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten biföll överklagandet och bedömde att boföräldern hade rätt till underhållsstöd för barnet. Det var ostridigt att föräldrarna har ett gemensamt barn, men varken var gifta eller folkbokförda på samma adress. Det var även ostridigt att de vid tidpunkten för ansökan var bosatta i olika länder eftersom den ena föräldern inte beviljats uppehållstillstånd i Sverige. Det rörde sig om en påtvingad särlevnad under överskådlig tid där de helt saknat möjlighet att dela bostad och ha en sådan hushållsgemenskap som normalt präglar ett sammanlevande. Inte heller hade föräldrarna bott tillsammans tidigare. Vid sådana förhållanden kan den omständigheten att de vill bo ihop inte i sig göra det sannolikt att de bor tillsammans. Det har inte heller i övrigt kommit fram omständigheter som talar för att de ska anses bo tillsammans. Den omständigheten att de har ett barn tillsammans är en grundläggande förutsättning för att bestämmelserna om underhållsstöd över huvud taget ska vara tillämpliga och kunde inte ses som en sådan omständighet som gjort det sannolikt att de bor tillsammans.

Kommentar: Allmänna ombudet fick bifall till sitt överklagande i kammarrätten, som gjordes till fördel för den försäkrade. Då kan allmänna ombudet inte överklaga vidare (se HFD 2021 ref. 71).

Kammarrätten i Stockholm, mål nr 8503-21

Frågan: Frågan i målet är om det för beviljande av förlängt underhållsstöd krävs att föräldraskapet är registrerat i folkbokföringen eller om det är tillräckligt att det finns andra förhållanden, t.ex. DNA-analys, som gör den åberopade relationen sannolik.

Bakgrund: Den försäkrade kom till Sverige som ensamkommande barn. Senare hade hans mor kommit till Sverige och de hade bott tillsammans. Släktrationen fanns inte registrerad i folkbokföringen. Den försäkrade ansökte om förlängt underhållsstöd, men Försäkringskassan avslag ansökan med motiveringen att hen

inte var folkbokförd tillsammans med en förälder. Enligt folkbokföringens register saknade den försäkrade fastställda föräldrar eller vårdnadshavare. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avslag överklagandet. För att anses som boförälder enligt 17 kap. 3 § SFB måste personen också vara förälder i rättslig mening. Kvinnan är inte registrerad som den försäkrades mor i folkbokföringen. Det kan inte heller utläsas ett uttryckligt krav på sådan registrering i SFB. Frågan är då om någon annan form av bevisning kan vara tillräcklig för att visa att ett föräldraskap föreligger i balkens mening. Om det föreligger osäkerhet kring moderskapspresumtionen finns det möjlighet att väcka talan om fastställande av moderskap i allmän domstol. Den försäkrade hade åberopat ett beslut från Migrationsverket om uppehållstillstånd till stöd för att kvinnan var hennes mor. I beslutet framgick att kvinnan, efter DNA-analys, med sannolikheten om 99,999 procent var mor till den försäkrade. Med hänvisning till praxis är det klarlagt att en DNA-analys inte har någon självständig betydelse rörande registrering av föräldraskap i folkbokföringen. Det fanns inte skäl att ställa ett lägre krav för att en familjerelation ska beaktas vid prövning av förmåner i socialförsäkringen. Frågan om fastställande av moderskap, för att därefter kunna få detta registrerat i folkbokföringen, ska hanteras av allmän domstol i vilken process aktuell DNA-analys kan åberopas.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade inte domen till HFD.

18. Återbetalning av ersättning

Allmänna ombudet har fått två kammarrättsdomar om återbetalning av ersättning (återkrav).

Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 1481-21 och 1509-21

Frågan: Frågan i målet är om begreppet *känedom om förändringen* i 110 kap. 47 § SFB ska tolkas subjektivt eller objektivt. Ska bristande kognitiv förmåga hos den försäkrade beaktas vid bedömning av återbetalningsskyldigheten eller först vid eftergiftsbedömningen?

Bakgrund: Den försäkrade ansökte om och beviljades bostadstillägg år 2016. Senare fick Pensionsmyndigheten kännedom om att hen hade haft en högre inkomst av kapital under 2016 än vad hen hade uppgivit i sin ansökan. Pensionsmyndigheten bedömde att den försäkrade hade underlåtit att uppfylla sin anmälningsskyldighet, vilket orsakat att bostadstillägg hade betalats ut med ett för högt belopp. Den försäkrade bedömdes vara återbetalningsskyldig för beloppet. Den försäkrades förvaltare lade fram dokumentation som visade att den försäkrade på grund av en kognitiv funktionsnedsättning varit oförmögen att sköta sina ekonomiska angelägenheter från augusti 2014 och framåt. En förvaltare förordnades först i december 2017. Utifrån detta bedömde Pensionsmyndigheten att det fanns skäl för eftergift med 75 procent av det felaktigt utbetalda beloppet. Förvaltningsrätten avslag allmänna ombudets överklagande.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten avslag överklagandet och instämde i förvaltningsrättens bedömning. Domstolen framhöll att det i förarbetena till SFB

inte går att utläsa att någon ändring i förhållande till tidigare reglering i lagen (2001:761) om bostadstillägg till pensionärer har varit avsedd att ske. Av tidigare reglering framgick inte något krav på att den enskilde själv måste ha fått kännedom om förändringen. Formuleringen i 110 kap. 47 § SFB ska därför inte ges en annan materiell innebörd jämfört med tidigare reglering, vilket således innebär att det inte finns utrymme att ta hänsyn till om den anmälningsskyldige själv känner till att det har skett en förändring. Bedömningen ska istället göras på objektiv grund. Personliga förhållanden får istället beaktas när ställningstagande ska göras om det finns förutsättningar för att efterge kravet på återbetalning. Slutsatsen var således att den försäkrade, genom att inte anmäla sin ändrade inkomst till Pensionsmyndigheten, hade brutit i sin anmälningsskyldighet och att hen därför var återbetalningsskyldig. Vidare konstaterades att Pensionsmyndigheten hade beviljat eftergift med beaktande av den försäkrades hälsotillstånd för tid innan hen hade en förvaltare. Domstolen gjorde därefter samma bedömning som Pensionsmyndigheten gjort avseende frågan om eftergift.

Kommentar: Allmänna ombudet överklagade domen till HFD, som inte beviljade prövningstillstånd (mål nr 3121-22).

Kammarrätten i Jönköping, mål nr 1866-20

Frågan: Frågan i målet är hur återkravsbeloppet ska beräknas när en förmån har betalats ut med ett för högt belopp, samtidigt som rätt till förmånen skulle ha förelegat med ett lägre belopp om Pensionsmyndigheten haft kännedom om de korrekta förhållandena.

Bakgrund: Den försäkrade hade ansökt om och beviljats bostadstillägg från och med januari 2013, utifrån de kostnader som hen hade i sin dåvarande bostad. I maj 2016 flyttade hen till en annan bostad och sänkte därigenom sina boendekostnader. Eftersom flytten inte anmäldes till Pensionsmyndigheten, betalades bostadstillägget ut med ett för högt belopp fram till mars 2018. Pensionsmyndigheten bedömde att den försäkrade var återbetalningsskyldig för mellanskillnaden mellan det felaktigt utbetalda beloppet och det lägre belopp som skulle ha betalats ut om den försäkrade anmält de nya lägre boendekostnaderna. Förvaltningsrätten biföll allmänna ombudets överklagande och förklarade att den försäkrade var återbetalningsskyldig för hela det felaktigt utbetalda beloppet. Allmänna ombudet bytte inställning i kammarrätten och överklagade till fördel för den försäkrade.

Kammarrättens bedömning: Kammarrätten biföll överklagandet och fastställde således Pensionsmyndighetens beslut. Kammarrätten bedömde att 101 kap. 7 § SFB – trots det aktuella kapitlets rubricering – varken till sin lydelse eller på grund av systematiken i bestämmelserna om bostadstillägg eller vid en analys av bestämmelsen i sitt historiska sammanhang, kan tolkas på så sätt att rätten till bostadstillägg är kopplad enbart till den bostad som är den försäkrades permanenta bostad vid den tidpunkt då bostadstillägget beviljas. Rätten till bostadstillägg får i stället anses grunda sig på att den försäkrade har beviljats någon av de pensions- eller sjukförsäkringsförmåner som anges i 101 kap. 3 § SFB, medan avsikten med bestämmelsen i 101 kap. 7 § endast är att påverka omfattningen av bostadstillägget. Stöd härför finns också i bestämmelserna i 103 kap. SFB om omprövning av bostadstillägget vid ändrade förhållanden (se särskilt

2 §) och i det förhållandet att bostadstillägget enligt 101 kap. 11 § SFB lämnas tills vidare. Detta gäller till skillnad från t.ex. bostadsbidraget, vars regelsystem bygger på att storleken på förmånen regleras löpande och avstäms mot det slutligt fastställda bidraget och där fastställandet endast tar sikte på den ändring av bidragets storlek som beror på skillnaden mellan uppskattad och slutligen bestämd bidragsgrundande inkomst (jämför RÅ 2002 ref. 86). Enligt kammarrättens mening fanns mot bakgrund av det ovan anförda inte något hinder mot att, i ett beslut om återbetalning av bostadstillägg enligt 108 kap. 2 § SFB, ta hänsyn till det bostadstillägg den försäkrade hade haft rätt till om myndigheten hade haft tillgång till rätt information vid tillfället för utbetalningarna. Detta får anses gälla under förutsättning att myndigheten vid tillfället för prövningen av återbetalnings-skyldigheten har tillgång till alla de uppgifter som krävs för att kunna bestämma det korrekta bostadstillägget. Då Pensionsmyndigheten hade tillgång till de uppgifter som krävdes för att kunna bestämma det bostadstillägg som rätteligen borde ha utbetalats, fanns fog för att fastställa det belopp som den försäkrade ska betala tillbaka genom en mellanskillnadsberäkning.

Kommentar: Allmänna ombudet fick bifall till sitt överklagande i kammarrätten, som gjordes till fördel för den försäkrade. Då kan allmänna ombudet inte överklaga vidare (se HFD 2021 ref. 71).